

GÖSTERİ SANATLARI FAALİYETLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA RAPORU

DR. FUNDA LENA

***“Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın desteği ile hazırlanan bu projenin
içeriği hiçbir surette Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın görüşlerini
yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk
INOGAR’a aittir.”***

ÖNSÖZ

Gösteri Sanatları Faaliyetlerinin Sosyal ve Ekonomik Etkileri başlıklı bu araştırma INOGAR Kooperatifi tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Inogar Kooperatifi Kültür, Sanat ve Yaratıcı Endüstriler Kıdemli Uzmanı Sedef Akalın'ın koordinasyonunda gerçekleşen projede INOGAR Kooperatifi ortaklarından Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Sarıca, Yönetim Kurulu Üyesi Prof.Dr. İtir Erhart ve Proje Koordinatörü Ayça Birkan sürece katkı sağlamış, projede içerik oluşturma, akademik yürütücülük ve rapor yazımı görevlerini Dr. Funda Lena üstlenmiştir.

INOGAR'ın kültür sanat alanındaki paydaşları DasDas, İKSV, Fringe İstanbul, Bozcaada Caz Festivali, Mobilet, Kültür için Alan Platformu ve Goethe Institute, Bergama Tiyatro Festivali ve 3 Dots, Arts Map Platformu, Tiyatro Kooperatifi, A Corner in the World, Galata Perform projenin başlangıç toplantısında fikri katkı sağlamış, aynı zamanda proje kapsamında hazırlanan izleyici anketinin yaygınlaştırılması konusunda destek olmuşlardır.

Projenin vaka analizi bölümünde Bozcaada Caz Festivali'ni temsilen Gizem Gezenoğlu, Fringe İstanbul Festivali'ni temsilen Zeynep Uğur ve Galata Perform'u temsilen Yeşim Özsoy ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Projeye katkı sunan tüm kültür sanat ekosistemi temsilcilerine teşekkürlerimizi sunarız.

Gösteri Sanatları Faaliyetlerinin Sosyal ve Ekonomik etkileri başlıklı projenin amacı, gösteri sanatlarının hem sosyal anlamda bireylere ve toplumlara sağladıkları pozitif katkıları hem de bu alanın yarattığı dolaylı ekonomik katkıları somut olarak ortaya koyarak gösteri sanatlarına hem kamu hem de özel sektör tarafından daha fazla destek verilmesini sağlamaktır.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Gösteri Sanatları Faaliyetlerinin Sosyal ve Ekonomik Etkileri başlıklı bu rapor, Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü katkılarıyla INOGAR tarafından gerçekleştirilen aynı isimli proje kapsamında Dr. Funda Lena tarafından kaleme alınmıştır. Projenin amacı gösteri sanatları alanının hem sosyal hem de ekonomik anlamda bulundukları bölgeye sağladıkları katkıları somut veriler ışığında ortaya koyarak bu alana hem kamu hem de özel sektör tarafından daha fazla destek verilmesini sağlamaktır.

Araştırma aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır;

- Paydaş toplantısı
- Anket çalışması
- Saha araştırması
- Vaka analizleri
- Rapor yazımı

Paydaş toplantısı, INOGAR'ın gösteri sanatları ekosisteminden aşağıda ismi yazılı olan paydaşlarının katılımıyla online olarak gerçekleşmiş, toplantı katılımcılarının projeye dair fikirleri alınmıştır.

Paydaş toplantısına katılım sağlayan kişi ve kurumlar: DasDas, İKSV, Fringe İstanbul, Bozcaada Caz Festivali, Mobicet, Kültür için Alan Platformu ve Goethe Institute, Bergama Tiyatro Festivali ve 3 Dots, Arts Map Platformu, Tiyatro Kooperatifi, A Corner in the World, Galata Perform, Dr. Gökçe Dervişoğlu Okandan, Dr. Ferdi Çetin, Prof. Dr. İtir Erhart.

Paydaş toplantısının ardından izleyicilere uygulanacak olan anket soruları hazırlanmış ve paydaşların da katkılarıyla anket Aralık 2022-Eylül 2023 aralığında 302 izleyici tarafından doldurulmuştur.

Anket çalışmasına paralel olarak yürütülen saha araştırması için açık uçlu sorular hazırlanmış ve İstanbul genelindeki 11 etkinlik mekanı çevresindeki toplam 55 esnafla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Son olarak Bozcaada Caz Festivali, Fringe İstanbul Festivali ve Galata Perform temsilcileriyle görüşülerek bu kurumlar özelinde vaka analizleri gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulgularını özetlemeden önce ekonomik etkiden bahsederken bu proje kapsamında neyi kastettiğimizi açıklamak yerinde olacaktır. Tüm sektörlerde olduğu gibi gösteri sanatları alanında da dört çeşit ekonomik etki söz konusudur.

- *Doğrudan ekonomik etki*
- *Çarpan (multiplier) etkisi*
- *Tetiklenen (induced) etki*
- *Yayılma (spillover) etkisi*

Bu proje kapsamında odaklanılan ekonomik etki "yayılma etkisidir", yani gösteri sanatları sektörünün, doğrudan girdi-çıkışı ilişkisi olmayan sektörler üzerinde yarattığı etki. Örnek vermek gerekirse, bir tiyatro etkinliğini izlemek üzere evden çıkan birinin taksiye ödediği ücret veya etkinlik çıkışında oturduğu kafede ödediği hesap, gösteri sanatları sektörünün yayılma etkisine dahildir.

Araştırma bulguları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Anketin sosyal etkiye dair sorularına “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” cevabı veren katılımcıların oranı her soru için aşağıda belirtildiği gibidir:

- Bu tür etkinliklere katılımımı takip eden günlerde kendimi daha mutlu hissedirim (%91)
- Bu tür etkinliklere katılmak kendimi bir topluluğun parçası olarak hissetmemi sağlar (%83)
- Bu tür etkinliklere katılmak gündelik yaşamımda hissettiğim stres, kaygı, depresyon gibi duygulardan uzaklaşmamı sağlar (%92)
- Bu tür etkinliklere katıldığım da kendimi diğer insanlarla sosyo-ekonomik olarak daha eşit hissedirim (%57)
- Bu tür etkinliklere katılımımı takip eden günlerde arkadaşlarımla ve ailemle ilişkilerimin pozitif etkilendiğini hissediyorum (%75)
- Bu tür etkinliklere katılımımı takip eden günlerde iş ortamımdaki ilişkilerimin pozitif etkilendiğini hissediyorum (%73)
- Bu tür etkinliklere katıldığım dönemlerde çevreme karşı daha hoşgörülü davranırım (%66)
- Bu tür etkinlikler, farklı bakış açılarını ve farklı kültürleri daha iyi anlamamı sağlar (%93)
- Bu tür etkinliklere katılmak kişisel gelişimimin önemli bir parçasıdır (%92)
- Bu tür etkinliklere katılmak hayal gücümü ve yaratıcılığımı geliştirir (%94)
- Bu tür etkinlikler kendimi izole hissetmemi engeller (%77)
- Bu tür etkinlikler sayesinde günlük hayatın olumsuz duygularından uzaklaşarak kendimi iyi hissedirim (%90)
- Bu tür etkinliklere katılmak toplumun farklı kesimlerine karşı daha eşitlikçi bir bakış açısı geliştirmeme katkı sağlar (%70)
- Bu tür etkinliklere katılmanın daha açık görüşlü bir insan olmam konusunda katkısı olduğunu düşünüyorum (%84)
- Bu tür etkinliklere katılmak daha önce hakkında fikir sahibi olmadığım ya da yanlış fikir sahibi olduğum toplumsal grupları daha iyi tanımama yol açar (%80)
- Bu tür etkinliklere katılmak kendimi daha iyi ifade edebilen bir bireye dönüşmemde etkilidir (%82)
- Bu tür etkinlikler benimle aynı beğenileri paylaşan, benzer etkinliklerden keyif alan insanlarla tanışma olanağı sağlar (%84)
- Gençlik yıllarında bu tür etkinliklere sıklıkla katılım sağlamanın kişinin ilerleyen yıllardaki gelişimine olumlu katkıları olduğunu düşünüyorum (%93)
- Toplumsal gelişim açısından yaşanan bölgede zengin bir gösteri sanatları ortamının olması önemlidir (%94)
- Gösteri sanatları etkinlikleri birçok toplumsal meseleye değinerek toplumun pozitif yönde dönüşümüne katkı sağlar (%90)
- Kamu otoriteleri yaşadığım bölgedeki gösteri sanatları alanının gelişmesi için bu alana daha fazla finansal kaynak aktarmalı (%91)

- Gösteri sanatları etkinliklerine katılmak kişinin yaşam kalitesi açısından önemlidir (%93)
- Gösteri sanatları etkinlikleri toplumsal dönüşümü olumlu yönde tetikler (%91)
- Bu tür etkinliklerin kentlerde insanlar için karşılaşma alanları yaratarak kentin sosyal gelişim ve refahına fayda sağladığını düşünüyorum (%90)

Anketin ekonomik etkilerle ilgili bölümünde katılımcılara şehir içi ve şehir dışı etkinliklerde ödedikleri bilet ücretleri ve eğer yaptılarsa bilet dışı harcamalarının tutarları sorulmuştur. Verilen yanıtlardan çıkartılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Şehir içi etkinliklerde:

- Bilet harcamalarına hemen hemen eşit oranda yeme-içme harcaması,
- Bilet harcamalarının %35'i kadar ulaşım harcaması,
- Bilet harcamalarının %20'si oranında alış-veriş harcaması yapılmıştır.

Şehir dışı etkinliklerinde

- Bilet harcamalarının 3,3 katı kadar seyahat harcaması,
- Bilet harcamalarının 3,3 katı kadar konaklama harcaması,
- Bilet harcamalarının 3,3 katı kadar yeme-içme harcaması,
- Bilet harcamalarının 1,7 katı kadar alış-veriş harcaması yapılmıştır.

Gösteri sanatlarının dolaylı yayılma etkilerini analiz ederken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, bu dolaylı harcamaların tamamının gösteri sanatlarının net etkisi olmadığıdır. Yani, herhangi bir gösteri sanatları etkinliğine katılan bir kişi, eğer o etkinliğe katılmasaydı ve etkinlik çevresinde yaptığı harcamaları yapmasaydı da belki başka bir alanda parasını harcayacaktı ve ekonomiye yine belli bir oranda katkı sağlayacaktı. Yani burada gösterilen dolaylı etkilerin bir bölümü, ekonomiye sıfırdan yaratılan bir katkı değil, başka bir ekonomik faaliyet alanından kaydırılmış bir etkidir. Ancak, özellikle birçok alış-veriş faaliyetinin online yapılmaya başlandığı günümüzde, gösteri sanatları faaliyetlerinin insanları evden dışarı çıkarma yönündeki etkisinin diğer birçok sektöre göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu nedenle gösteri sanatlarının yayılma etkisinin de (yani aynı anda birden fazla sektörde harcama yapılmasını sağlama etkisinin) diğer sektörlerle göre daha yüksek olduğu iddia edilebilir.

Saha araştırması bulguları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Araştırma kapsamında İstanbul'un Avrupa ve Anadolu yakasından seçilen aşağıdaki etkinlik mekanlarının çevresindeki kafe, restoran ve market gibi işletmelerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

- AKM
- Bomonti Ada
- Galata Perform
- If Performance Hall

- IKSİ
- Baba Sahne
- Bostancı Gösteri Merkezi
- DasDas
- Müze Gazhane
- JJ Arena
- Moda Sahnesi

Her sanat mekanının çevresinde 1 ila 7 işletme olmak üzere toplam 55 görüşme yürütülmüştür. Oteller de görüşme yapılması planlanan kurum kategorileri arasında yer almakla birlikte proje kapsamında e-posta gönderilen otellerin hiçbirinden geri dönüş alınamadığı için bu grupta hiçbir görüşme gerçekleştirilememiştir.

Görüşülen işletmelere,

- yakınlarında bulunan kültür-sanat kurumunun işletmenin ekonomik gelirlerine olumlu katkısı olup olmadığı, varsa ne oranda bir katkısı olduğu;
- etkinlik günlerinde artan talep dolayısıyla fiyat artışı yapıp yapmadıkları, yapıyorlarsa bölge halkının bundan şikayetçi olup olmadığı;
- çevrelerinde bulunan gösteri sanatları mekânlarının bölgeye uzun vadede sağlayacakları olumlu ya da olumsuz sosyal ve ekonomik etkiler bakımından neler düşündükleri sorulmuştur.

Sonuç olarak;

Görüşme yapılan 55 işletmeden 40 tanesi (%73), çevrede gerçekleşen gösteri sanatları etkinliklerinin cirolarını artırdığı bilgisini vermiştir. 19 işletmede, etkinlik gerçekleşen günlerdeki ciro artışı %25'in üzerinde olmaktadır. Gösteri sanatları etkinliklerinin cirolarına hiç katkı yapmadığını söyleyen işletmeler genellikle Taksim, Beşiktaş gibi zaten çok merkezi ve insan kalabalığının çok fazla olduğu, herhangi bir etkinlik gerçekleşmese de kafe, restoran, market gibi yerlere talebin her daim yüksek olduğu bölgelerde yer alan işletmeler ya da zaten oturmuş bir müşteri kitlesi olan işletmelerdir.

Seçilen bölgelerden Beşiktaş ve Taksim dışındaki işletmeler arasında gösteri sanatları etkinliklerinin cirolarını artırdığını söyleyen işletmelerin oranı %84'e çıkmaktadır. (44 işletme içinden 37'si).

Gösteri sanatları etkinlikleri dolayısıyla artan talep, hemen hemen hiçbir işletmede fiyat artışı yapılmasına sebep olmamaktadır (1 işletme hariç).

Taksim ve Beşiktaş bölgesi dışındaki bölgelerden görüşülen esnaf gösteri sanatları etkinliklerinin uzun vadede de bölge esnafına olumlu etkisi olacağı görüşündedir.

Gösteri sanatları etkinliklerinin uzun vadede çok fazla ekonomik kalkınma etkisi olmayacağını düşünen az sayıda esnaf da dahil olmak üzere, genel olarak görüşülen esnafların çoğunluğunda sosyal etkiler

anlamında olumlu görüş hakimdir:

- Kültür sanat etkinliklerinin insanları birleştirici, kültürel anlamda bölgeyi geliştiren bir etkisi olduğu,
- Farklı bölgelerden ve hatta farklı milletlerden insanların etkinlikler sayesinde bölgelerine gelerek o bölgeyi tanıdıklarını ve bunun da iç ve dış turizm anlamında olumlu olduğu,
- Bölge halkının kültür sanata erişiminin kolaylaştığı,
- Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzaklaştırılması yönünde etkisi olduğu,
- Dışlanmış insanların topluma karışması yönünde etkisi olduğu,
- Kent/mahalle kültürünün oluşmasına katkısı olduğu düşünülmektedir.

Görüşülen esnaflardan birkaçı, gösteri sanatları etkinliklerinin yaratabileceği bazı olumsuz sosyal etkilere de değinmişlerdir, bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Etkinlikler yüzünden oluşan kalabalığın yerli halkı rahatsız etmesi, bölgedeki yaşamı zorlaştırması,
- Farklı kültürlerden insanların bölgeye gelişinin bir karmaşa yaratması,
- Bazı etkinliklerde alkol kullanımının artmasının bölgede düzen bozucu etki yaratma ihtimalinin bulunması.

Araştırmanın son aşamasında Bozcaada Caz Festivali, Fringe İstanbul Festivali ve Galata Perform'un temsilcileriyle görüşülerek vaka analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu analizlere dair özet bilgi aşağıdaki gibidir:

BOZCAADA CAZ FESTİVALİ

Esnaftan ve halktan alınan geri bildirimlere göre Bozcaada Caz Festivali ilk seneden itibaren adaya önemli bir ekonomik katkı sağlamaktadır. Restoranlarda müşteri döndürme oranı artmakta, oteller neredeyse %100 doluluğa ulaşmakta, buna bağlı olarak da festival zamanı cirolar ortalama 1,5-2 katına çıkmaktadır.

Festivalin hedef kitlesi yüksek gelir grubunda yer alan ve festival için Bozcaada'ya geldiklerinde farklı harcamalar da yapmaya eğilimli olan bir kitledir.

Günübirlikçilerle birlikte adadan gelip geçen kişi sayısının toplam 15.000 civarı olduğu tahmin ediliyor. Bozcaada Caz Festivali, günlük 2.000, 3 günde toplam 3.000-6.000 arası kişinin katılım sağladığı bir etkinliktir.

Yöre halkından festival temsilcilerine zaman zaman olumsuz dönüşler de yapılmaktadır. Otel

ve restoranlarda fiyatların çokça artması, adanın turistik ziyaretler dolayısıyla haddinden fazla kalabalıklaşması, özellikle esnaf olarak bu durumdan fayda sağlamayan halk kesimlerinin çoğu zaman olumsuz karşıladığı durumlardır. Ancak bu durumu doğrudan Bozcaada Caz Festivali ile ilişkilendirmek çok doğru değildir çünkü zaten festival gerçekleşmeye başlamadan önce de Bozcaada cazip bir turizm destinasyonu haline gelmeye başlamış bir bölgedir

Halkın belli bir bölümünde oluşan olumsuz algıyı kırmak için Bozcaada Caz Festivali ekibi kapsayıcılık ilkesini uygulamaya çalışmaktadır. Zamanla Bozcaada Caz Festivali, Bozcaada'nın kültürü haline gelmektedir. Olumsuz algının yumuşamasında önemli bir nokta da festival için adaya gelen kitlenin, eğitilmiş, çevresine saygılı, kültür sanatı seven, yüksek profil diyebileceğimiz bir kitle olmasıdır.

FRINGE İSTANBUL FESTİVALİ

Fringe festivallerinin ilki olan Edinburgh Fringe, yaşandığı şehir Edinburgh'u bir festival şehrine çeviren, kentin ekonomisine büyük katkı sağlayan bir etkinliktir. Bugün dünya genelinde farklı şehirlerde 250 civarı Fringe festivali yapılmaktadır. Bunlar, kendi içlerinde çok farklı yapıda ve farklı ölçeklerde olsalar da, bulundukları şehirlere hem sosyal hem de ekonomik anlamda hareket getiren festivallerdir.

İstanbul Fringe'de her yıl yurt dışından ortalama 15, yurt içinden ortalama 5 ekip ağırlanmaktadır.

Festivalin en başından beri ortaya konmaya çalışılan vizyon, Fringe İstanbul'un her sene aynı mekânlarda değil, her seferinde kentin farklı bölgelerine yayılacak şekilde organize edilmesidir. Burada temel amaçlardan biri, şehri festival için ziyaret eden yabancıların İstanbul'u her yıl farklı şekillerde deneyimlemesini sağlamaktır.

Festivalin İstanbul'un farklı mekânlarında gerçekleşmesi, farklı sosyo-ekonomik seviyelerden kitlelere ulaşılmasını da sağlamaktadır.

Fringe İstanbul kapsamında sosyal etkiye dair yapılan işlerden bir tanesi İstanbul'un çeşitli kamusal alanlarında, sokaklarda performanslar sergilemek ve bu vesileyle oradan gelip geçen halkı da işin içine çekmiş olmaktır. Bu zamana kadarki örneklerde, normalde gösteri sanatları ile hiç ilgisi olmayan, hayatında hiç böyle bir etkinliğe gitmemiş olan insanların da sanat izleyicileri arasına dahil oldukları, izleyicilerin birbirleriyle etkileşime girerek bağlar kurdukları ve çok pozitif geri bildirimler verdikleri deneyimler yaşanmıştır.

Fringe İstanbul'un gerçekleştiği 1 haftalık süre boyunca etkinliklerin gerçekleştiği mekânların çevresinde yer alan restoran, kafe gibi işletmelerin ekonomisine katkı sağlandığını gözlemlenmektedir.

Henüz çok genç olan Fringe İstanbul'un dışında, uzun yıllardır dünyada gerçekleşmekte olan Fringe festivallerinin önemli bir festival ekonomisi yarattığı, gelecekte İstanbul için de aynı şeyin söz konusu

olabileceği düşünülmektedir. Örneğin Edinburgh'da düzenlenen en eski Fringe festivalinde yiyecek içecek satışı için kurulan kamyonlar (food truck), alış-veriş standları gibi festivale özel oluşturulan alanlar özellikle gençler için istihdam yaratmakta, tedarikçi firmalara olan talebi artırmakta ve kent ekonomisine canlılık getirmektedir.

Fringe İstanbul ekibinin amaçlarından bir tanesi, festival zamanı İstanbul'a yurt dışından izleyici gelmesini sağlamaktır. "Fringe zamanı İstanbul'a gidilir" algısının zaman içinde yerleşmesiyle, festivalin turizme katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etkinlik zamanlarında fiyatların artması konusuna dair festival temsilcilerinin görüşleri şu yöndedir: İstanbul gibi çok büyük, otel, kafe, restoran gibi işletmelerin sayıca çok fazla olduğu ve zaten sanatsal etkinlik olsun olmasın her zaman kalabalık olan kentlerde Fringe gibi bir festivalin fiyatları belirgin düzeyde artırıcı bir etki yapacağı düşünülmemektedir. Buna ek olarak, festival etkinliklerinin özellikle gençler ve öğrenciler için erişilebilir kılınması adına hem genel bilet fiyatları piyasa ortalamasının altında tutulmaya çalışılmakta, çeşitli kampanyalar oluşturulmakta, hem de yüksek oranlarda öğrenci indirimleri uygulanmaktadır.

GALATA PERFORM

İlk kurulduğu günden itibaren Galata Perform'un önceliklerinden biri bu mekânda farklı sanat disiplinlerinden sanatçılara ve projelerine alan açmaktır. Bir başka amaç ise tiyatronun bulunduğu bölgeyle iletişim kurmasını sağlamaktır. Bu bağlamda hem tiyatronun bölgedeki görünürlüğünü sağlamak hem de komşularla ilişkileri geliştirmek üzere 2004-2012 yılları arasında "Görünürlük Projesi" gerçekleştirilmiştir.

Projenin ilk senesinde bölgedeki galeriler, sanat atölyeleri, sanatçı stüdyoları, tiyatrolar gibi sanat mekânları tespit edilip haritaya işaretlenmiştir. Bir günlük bir etkinlikle bu mekânların daha fazla ziyaret edilmesi teşvik edilmiştir. İlk yıl proje daha çok haritaya dahil olan sanat mekânı sahiplerinin birbirlerini ziyaret etmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Projenin ikinci edisyonunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden fon alınarak proje biraz daha geliştirilmiştir. Bu kez, 2005 yılında, "esnaf-sanatçı-halk elele" teması üzerinden ilerlenilmiştir. İlk edisyonda sadece sanat mekânları üzerinden oluşturulmuş olan harita genişletilerek börekçi, varak ustası gibi farklı dükkânlar da etkinliğin durakları olarak haritaya eklenmiştir. Örneğin börekçide bir fotoğraf sergisine yer verilmiştir. Sanatın, aslında ilgisiz gibi görünen farklı mekânlar aracılığıyla daha görünür olması sağlanmıştır.

Görünürlük Projesi'nin amaçlarından biri de Galata bölgesinin çok kültürlülüğünü ortaya çıkarmak olmuştur. Örneğin projenin gerçekleştiği yıllardan birinde Galata'da bulunan, Musevi yaşlılarının

barınma evinde yaşlılarla bir dans projesi yapılmıştır. Sokaklar da sanat mekânı olarak kullanılmış, böylelikle bölge halkıyla daha sıkı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Galata Perform'un sahnelediği bazı oyunlar da doğrudan sokakla ilişki kuran oyunlar olmuştur. Hem Görünürlük Projesi hem de sokağı içine alan performanslar, o yıllarda Galata Perform'un bölgede sahiplenilmesine ve bölge halkının da sanatı deneyimleme alanlarının artmasına yol açmıştır.

Galata Perform'un bölge üzerinde yalnızca sosyal anlamda değil ekonomik anlamda da pozitif etkileri olmuştur. Örneğin Görünürlük Projesi'ne dahil olan börekçi, ilerleyen zamanlarda bölgede ikinci şubesini açmıştır. Yine projeye dahil olan Karadenizli bakkal, sandviçleri ile çok popüler olduğu için daha sonra yan tarafına kafe de açmıştır.

Esnaf üzerindeki bu olumlu ekonomik etkinin bölge halkı ve bölgede yaşayan sanatçılar açısından, fiyatların artması ve artık o bölgede barınamaz hale gelmek gibi "soylulaştırma" etkisinin de olduğu belirtilmelidir.

SONUÇ

INOĞAR tarafından yürütülen bu araştırmanın anket, saha araştırması ve vaka analizlerinden oluşan tüm aşamaları, gösteri sanatları faaliyetlerinin hem sosyal hem ekonomik anlamda çok önemli pozitif etkileri olduğunu somut bulgular ışığında ortaya koymaktadır. Tüm bu bulgulara, gösteri sanatlarının ülke ekonomisindeki diğer sektörlerin birçoğuna kıyasla çok daha fazla katma değer üretme potansiyeline sahip olması (doğrudan ekonomik etki) da eklenmelidir. Gösteri sanatlarının toplumun sosyal ve ekonomik kalkınmasına yaptığı bu katkılar, bu alanın özellikle kamu otoriteleri tarafından daha fazla teşvik edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

GİRİŞ

Kültür ve sanat, toplumların kimliklerini şekillendiren ve zenginleştiren, insanların duygusal ve düşünsel dünyalarını besleyen önemli bir araçtır. Gösteri sanatları, bu kapsayıcı kültürel deneyimin vazgeçilmez bir parçasını oluşturur ve tiyatro gösterileri, konserler, müzikaller gibi etkinlikler aracılığıyla insanlara ufuk açıcı deneyimler sunar. Bu deneyimlerin, izleyiciye sanatsal ve estetik bir haz sağlamanın yanı sıra toplumsal ve ekonomik boyutları da bulunmaktadır. Gösteri sanatlarının sosyal ve ekonomik etkileri, son yıllarda başta gelişmiş ülkeler olmak üzere ulusal kültür politikası gündemlerinde ele alınan konulardan biri olmakla birlikte, bu etkileri somut olarak ortaya koyan çalışmaların sayısı hâlâ oldukça azdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü katkılarıyla INOGAR bünyesinde hazırlanan bu raporun temel amacı, gösteri sanatlarının hem sosyal hem de ekonomik etkilerini çeşitli saha çalışmalarıyla elde edilen birincil veriye dayanarak ortaya koymak ve kamu kurumları ile özel sektörü bu alana daha fazla destek sağlamaya teşvik etmektir. Geleneksel kültür politikalarının ötesine geçerek, kültür ve sanatın yalnızca içkin değerine vurgu yapmak yerine, bu alanın aynı zamanda büyük bir ekonomik potansiyel barındırdığının farkına varılması gerekmektedir. Her sektör için olduğu gibi gösteri sanatları sektörünün de ekonomiye yaptığı katkılar 4 başlıkta toplanabilir:

- 1) Doğrudan etki:** Gösteri sanatları alanına oluşan talep dolayısıyla direkt bu sektör içinde üretilen ciro, istihdam ve katma değer, gösteri sanatları sektörünün doğrudan ekonomik etkisini oluşturur. Gösteri sanatları, Türkiye’de görece küçük bir alan olduğu için ülke ekonomisine hali hazırda çok büyük bir katkı yaptığı iddia edilemez. Ancak burada asıl vurgulanması gereken, gösteri sanatları alanının yüksek katma değer potansiyelidir. KREKSA Kültür Sanat Araştırmaları’nın çeşitli veri analizlerine göre, gösteri sanatları alanında üretilen ciro içinde katma değer oranı %50 ila %60 arasında seyretmektedir. Bu, Türkiye’de uzun yıllardır büyük bir destek gören inşaat sektörünün %15’lik katma değer/ciro oranıyla karşılaştırıldığında oldukça etkileyici bir bulgudur. Yani, Türkiye’de inşaat sektörünün 100 birim büyümesi ülke ekonomisine 15 birim katma değer sağlanması anlamına gelirken gösteri sanatları alanının 100 birim büyümesi 50-60 birimlik bir katma değer yaratılmasına yol açmaktadır.
- 2) Çarpan (multiplier) etkisi:** Çarpan etkisi, herhangi bir sektörde üretilen ürün ve hizmetlere olan talebin, söz konusu sektöre ara mal/hizmet satan, tedarik zincirindeki diğer tüm sektörlerle olan talebi de tetiklemesiyle oluşan dolaylı etkidir. Birbirleriyle ara mal/hizmet alım satımı dolayısıyla bağlı olan tüm sektörlerde talep artışı yaşandığında, bu etki azalan oranlarla tekrar ederek tüm tedarik zinciri boyunca dağılır. Sektörlerin çarpan etkilerini ölçmeye yarayan çarpan katsayıları, ulusal istatistik kurumlarının yayınladığı girdi-çıktı tabloları kullanılarak hesaplanır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) en güncel girdi-çıktı tablosu 2012 yılında

yayınlanmıştır. Bu tablodaki veriler kullanılarak kültür sanat sektörlerinin çarpan katsayısı 1,5 olarak hesaplanmıştır. Yani, gösteri sanatlarını da içine alan kültür sanat alanında oluşan her 1 birimlik talep/gelir artışı, ekonomide ekstra 1,5 birimlik daha gelir artışına yol açmaktadır.

3) Tetiklenen (induced) etki: Doğrudan ve çarpan etkisi neticesinde işgücüne katılan ve/veya gelirleri artan bireylerin ekonomi içerisinde yaptıkları harcamaların yarattığı etki tetiklenen etki olarak tanımlanmaktadır. Örneğin bir festivalde işe alınan bir kültür yöneticisi veya sanatçı asistanı, bu festival dolayısıyla elde ettiği gelirle bir restorana gidip yemek yediğinde ya da kendisine herhangi bir ürün satın aldığı anda, bu harcamaların oluşturduğu etki, tetiklenen etki kapsamına girmektedir.

4) Yayılma (spillover) etkisi: A sektöründe meydana gelen bir talebin/harcamanın, bu sektörle doğrudan ilişkisi olmayan B sektörü üzerinde yarattığı etkilere yayılma etkisi denir. Örneğin, sinemaya gitmek üzere evden çıkan bir kişinin sinema çıkışında bir lokantada yemek yemesi, sinema sektörünün yeme-içme sektörü üzerinde yarattığı yayılma etkisidir.

Bu proje kapsamında, gösteri sanatlarının yayılma etkisine odaklanılmaktadır. İnsanlar bir tiyatro gösterisine, bir konser veya müzikal etkinliğine katıldıklarında, sadece bilet ücretini ödemekle kalmazlar. Aynı zamanda etkinlik mekanının çevresindeki restoranlarda yemek yeme, kafelerde zaman geçirme, çevredeki dükkanlardan alışveriş yapma, taksi kullanma gibi harcamalar da yaparlar. Büyük organizasyonlar için şehirlerarası seyahat gerekebilir, bu da hava, kara ve deniz yollarının kullanılması ve otellerde konaklanması anlamına gelmektedir. Tüm bunlar, gösteri sanatlarının dolaylı ekonomik etkileri kapsamındaki yayılma etkileridir. Bu raporun “ekonomi” bölümü, bu dolaylı etkileri detaylı bir şekilde analiz etmektedir.

Ancak, sanatsal ürün ve hizmetler, sıradan ürünlerin aksine sembolik değere de sahip oldukları için bunların sadece ekonomik yönüne odaklanmak dengeli kültür politikaları oluşturmak açısından doğru değildir. Sanatsal ürünler, diğer tüketim ürünlerinden farklıdır ve kültürel çeşitliliğin korunması ve teşvik edilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, kültür ekonomisinden bahsederken kültür ve ekonomi arasındaki dengenin önemi vurgulanmalıdır. Bu bağlamda bu rapor, yalnızca ekonomik etkileri değil, aynı zamanda sosyal etkileri de ele almaktadır. Gösteri sanatlarının toplumsal etkisi, toplumu oluşturan insanları daha uyumlu, hoşgörülü, anlayışlı, mutlu ve ilişkilerinde daha pozitif bireyler haline getirebileceğini göstermektedir. Kültür sanatın toplumlar arasında sosyal içermeye, eşitlik ve kapsayıcılık sağlama potansiyeline sahip olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye’de kültür ve sanat alanındaki araştırma çalışmaları oldukça sınırlıdır. Bu anlamda bu çalışma, gösteri sanatlarının hem ekonomik hem de sosyal etkilerini geniş bir çerçevede inceleyerek alana katkı sunacaktır.

Bu noktada Türkiye’de kültür sanatın ekonomik etkilerine dair ilk çalışma olarak İKSV tarafından 2012 yılında yayınlanan “Ekonomik Etki Araştırması”na değinmek gerekir. Bu öncü araştırma, İKSV’nin 2011 yılında gerçekleşen etkinliklerinin yarattığı toplam doğrudan ve dolaylı etkinin, belirli varsayımlar

da kullanarak (örneğin etkinliklere katılan kişilerin bilet harcamaları dışında yapmış olabilecekleri harcamalara dair tahminler), 70 milyon TL olduğunu ortaya koymuştur. İKSV bu etkinlikler için kamudan 2 milyon TL destek almış, buna karşılık yaratılan tüm ekonomik etkiler dolayısıyla kamuya geri dönen vergi geliri 6,1 milyon TL' olmuştur. Rakamlardan görüldüğü üzere kamunun kültür sanat alanına aktardığı finansal destekler hem önemli bir ekonomik etki yaratılmasına hem de verilen katkıdan çok daha fazla vergi gelirine yol açmaktadır.

INOGAR bünyesinde gerçekleştirilen bu çalışma ise toplam ekonomik etkiyi ve kamu desteği/vergi dengesini incelememekte, buna karşın gösteri sanatları izleyicisinin oluşturduğu yayılma etkilerini harcamalara yönelik varsayımlar yapmak yerine net şekilde ortaya koymak üzere, bu proje için hazırlanan anketle üretilen birincil veriye dayandırmaktadır. Aynı anket çalışmasında sosyal etkilere yönelik kapsamlı sorulara da yer verilmiştir. Dolayısıyla, bu rapor gösteri sanatlarının hem ekonomik hem de sosyal etkilerine dair kapsamlı bir değerlendirme ortaya koyarak literatüre katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın ana başlıklarından bahsetmeye başlamadan önce dünyada kültür sanatın sosyal ve ekonomik etkileri üzerine yapılan araştırmalar ve yazılan rapor, makale ve kitaplardan bazılarına değinmek yerinde olacaktır.

Gösteri sanatlarının ekonomik etkisi, bugüne kadar birçok geniş kapsamlı araştırma ve bilimsel incelemenin odak noktası olmuştur. Michael Seaman'ın "Economic Impact of the Arts," başlıklı çalışması, gösteri sanatlarının bölgesel ekonomik canlılık üzerindeki karmaşık dinamiklerine dair ayrıntılı bir inceleme sunmaktadır. Seaman, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin, özellikle de performans sanatlarının, çekim alanları olarak işlev gördüğünü ve bunun sonucunda konaklama, turizm ve perakende gibi bağlantılı sektörlerde harcamaları teşvik ettiğini savunmaktadır. Bu kapsamlı çalışma, sanatın istihdam yaratma ve genel ekonomik kalkınmadaki katalizör rolüne vurgu yapmaktadır.

Bu temel çalışmanın üzerine, Americans for the Arts tarafından yapılan "Arts and Economic Prosperity" gibi seri raporlar, gösteri sanatları ve ekonomik refah arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen ampirik kanıtlar sunmaktadır. Bu geniş kapsamlı çalışma, sanatın ekonomik yararlarına odaklanarak, özellikle de performans sanatları organizasyonlarının kilit rolünü vurgulamaktadır. İstihdam yaratma, artan vergi gelirleri ve canlı yerel ekonomilerin oluşturulması, performans sanatlarının ekonomik önemini pekiştirmektedir.

Dünya literatüründeki çalışmaların bir bölümü gösteri sanatlarının ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal etkilerine de değinmektedir. Gösteri sanatlarının sosyal etkisi, sanatsal deneyimlerin bireyler ve topluluklar üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir şekilde keşfeden bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Sholette ve Bass'ın etkileyici eseri "Art as Social Action: An Introduction to the Principles and Practices of Teaching Social Practice Art," sosyal değişimi katalize eden performans sanatlarının dönüştürücü potansiyelini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Sholette ve Bass, toplumsal meselelere odaklanan performansları incelemekle kalmamakta, aynı zamanda bu etkinliklerin diyalogu teşvik etme ve topluluk duygusunu geliştirme konusundaki rolüne de vurgu yapmaktadır. Bu çalışma, performans sanatlarının eğlenceyi aşarak, toplumsal

birlikteliği ve değişimi tetikleme konusundaki güçlü araçlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu perspektiflere ek olarak, özellikle Brown'un "Measuring the Intrinsic Impact of Live Theatre" raporu, sosyal etkinin kalitatif boyutlarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu çalışma, performans sanatlarıyla etkileşimde bulunmanın, kişisel büyüme, empati ve topluluk bağlarını güçlendirmeye nasıl katkıda bulunabileceğini araştırmaktadır. Brown'ın bu deneyimlerin içsel değerine vurgu yapması, sanatın sosyal önemini ölçülebilir metriklerin ötesine taşıyarak sanatsal etkileşimin dönüştürücü gücünü yakalamayı amaçlamaktadır.

Landesman'ın "Creative Communities: Art Works in Economic Development" adlı eseri, ekonomik kalkınma ile sanat arasındaki karşılıklı ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Landesman, sanata yapılan yatırımların sadece ekonomik büyümeye katkıda bulunmakla kalmayıp aynı zamanda canlı ve kültürel olarak zenginleşmiş toplulukları teşvik etme konusundaki önemini savunmaktadır.

Sonuç olarak, gösteri sanatlarının ekonomik ve sosyal etkisi üzerine dünyada var olan literatür, sanatın topluma çok boyutlu katkılarını vurgulamaktadır. Bu çalışmalar, ekonomik ve sosyal sonuçların birbirine nasıl bağlı olduğunu göstererek performans sanatlarını canlı, dirençli ve kültürel olarak zengin toplulukların oluşturulmasında kilit bir rol oynayan unsurlar olarak gözler önüne sermektedir.

Gösteri sanatlarının sosyal ve ekonomik etkilerine dair literatüre katkı sunma gayesinde olan bu çalışma, üç ana aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak, kültür sanat tüketicileriyle yapılan anket çalışması, gösteri sanatları etkinliklerine katılan kişilerin diğer harcamalarını ve dışsal ekonomiye katkılarını (yayılma etkisini) incelemiştir. Aynı zamanda katılımcıların bu etkinliklerin toplum üzerindeki sosyal etkilerine yönelik görüşleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

İkinci aşamada, İstanbul'un gösteri sanatlarının yoğun olduğu bölgelerinde bulunan işletmelerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve söz konusu etkinliklerin bu işletmelerin cirolarına katkıları ortaya konmuştur.

Üçüncü aşamada ise Bozcaada Caz Festivali, Fringe İstanbul Festivali ve Galata Perform'un yetkilileriyle yapılan mülakatlar sonucunda vaka analizleri gerçekleştirilmiştir.

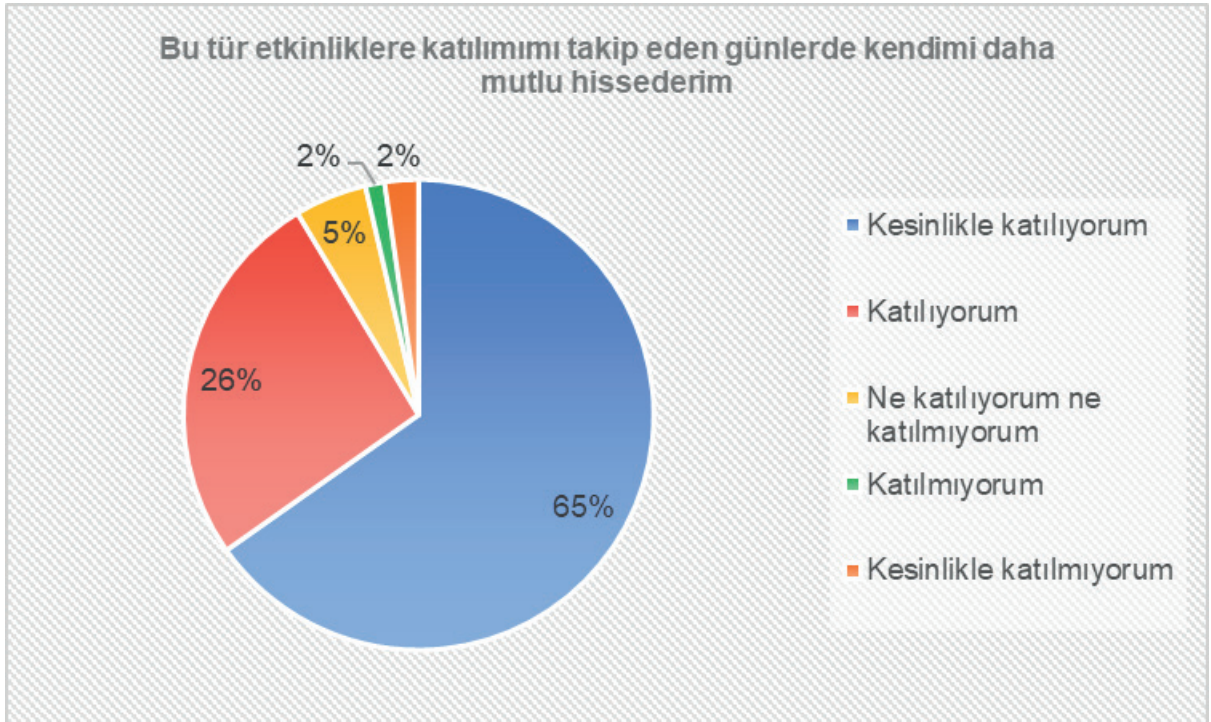
Sonuç olarak, bu rapor gösteri sanatlarının hem ekonomik hem de sosyal etkilerine dair ayrıntılı bir analiz ortaya koymaya çalışmaktadır. Araştırma sonuçları ışığında, gösteri sanatları alanına yönelik verilecek desteklerin, hem toplumların sosyal ve kültürel gelişimine hem de ekonomiye önemli katkılarda bulunacağı rahatlıkla söylenebilir. Kültür ve sanat, toplumların ruhunu beslerken aynı zamanda ekonomiyi canlandırır, bu nedenle bu alana yönelik desteklerin artırılması büyük bir öneme sahiptir.

ANKET SONUÇLARI

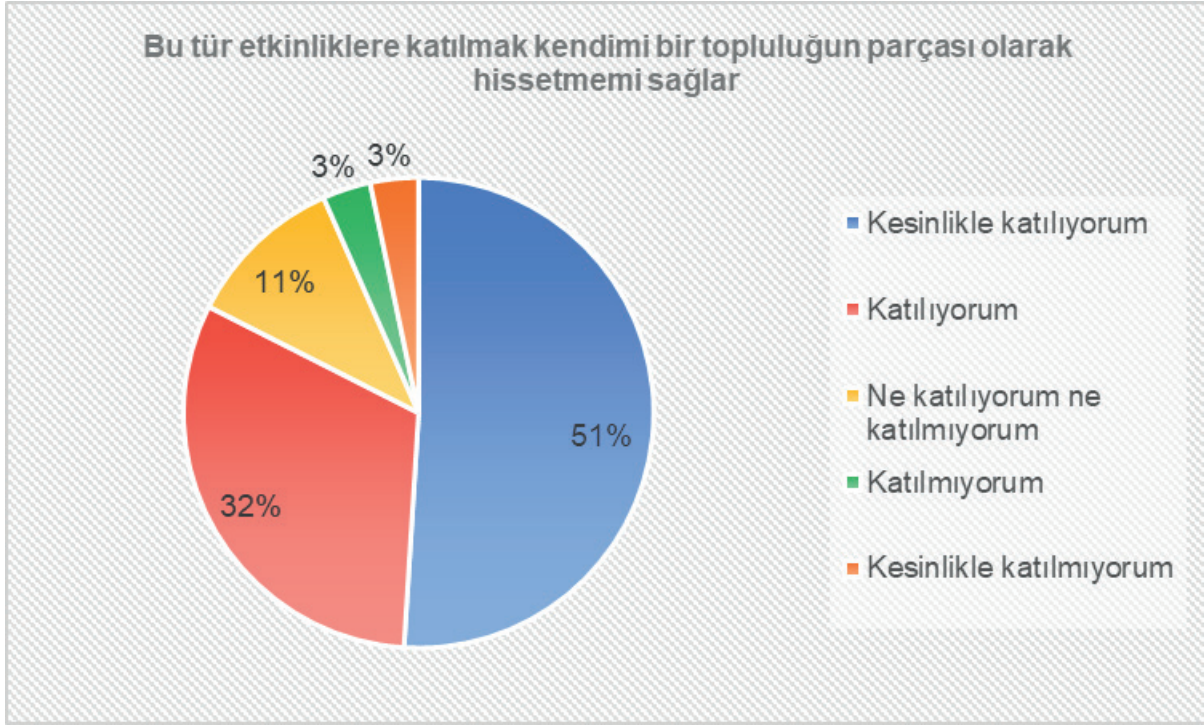
Araştırmanın ilk bölümünde, gösteri sanatlarının sosyal ve ekonomik etkilerini tüketici tarafından anlamak üzere konser, tiyatro gibi etkinliklerin izleyici kitlesi üzerinde bir anket çalışması yürütülmüştür. Ankete 302 kişi katılım sağlamıştır. Bu büyüklükte bir örneklem, popülasyonun eğilimlerini %95 güven seviyesinde %5-6 hata payı ile ortaya koymak için yeterlidir. Fakat bu noktada altını çizmek gerekir ki bu araştırmaya konu olan popülasyon toplumun geneli değil, gösteri sanatları etkinliklerine belli bir sıklıkla katılan kesimdir. Yani, aşağıdaki anket sonuçlarından hareketle yapacağımız genelleme, tiyatro, konser gibi etkinliklerin izleyicileri için geçerli olacaktır. Ancak bu sonuçlardan hareketle, gösteri sanatlarının zamanla toplum genelinde yaygınlaşması halinde bu çalışmada tespit edilen etkilerin toplumun geneline de yayılacağını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Aşağıda katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtlar özetlenmiştir. Anket sorularının tamamına Ek-1'de de yer verilmiştir.

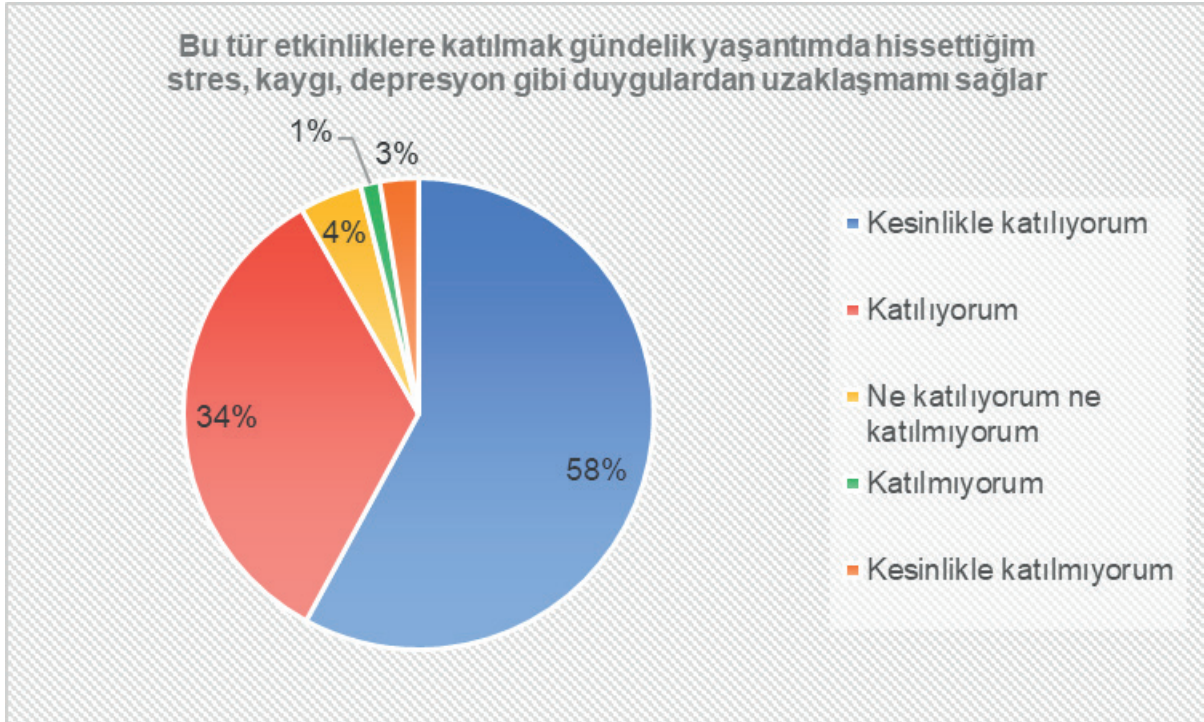
Anketin 1. bölümünde konser, tiyatro, dans gösterisi gibi gösteri sanatları etkinliklerine katılmanın kişiler üzerinde etkisine dair ifadelere yer verilmiş ve anket katılımcılarının bu sorulara kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum ne katılmıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum seçeneklerinden birini işaretleyerek yanıt vermeleri istenmiştir. Her bir ifadeye verilen cevapların katılımcılara dağılımı, aşağıda grafikler halinde özetlenmiştir.

Ankete katılan kişilerin %91'i, gösteri sanatları etkinliklerine katılımlarını takip eden günlerde kendilerini daha mutlu hissediyorlar.

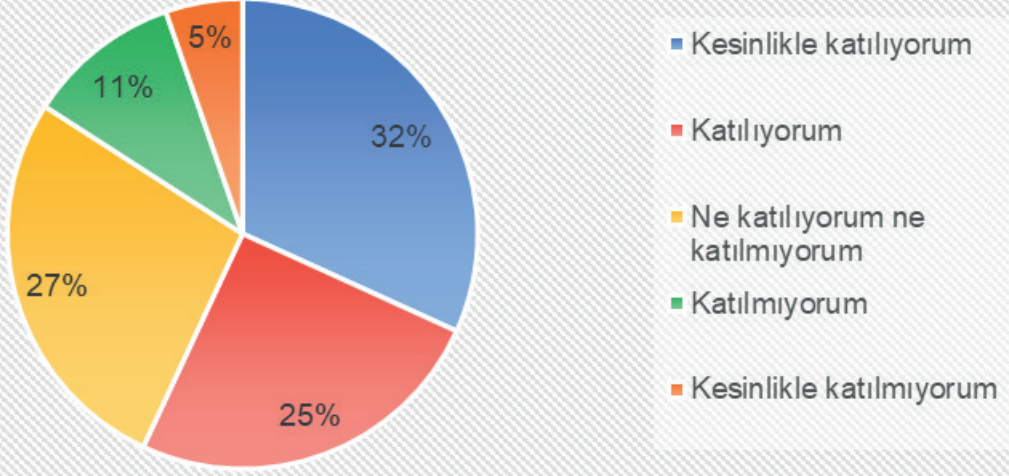

Ankete katılanların %83'ü, gösteri sanatları etkinliklere katıldıklarında kendilerini bir topluluğun parçası olarak hissediyorlar.

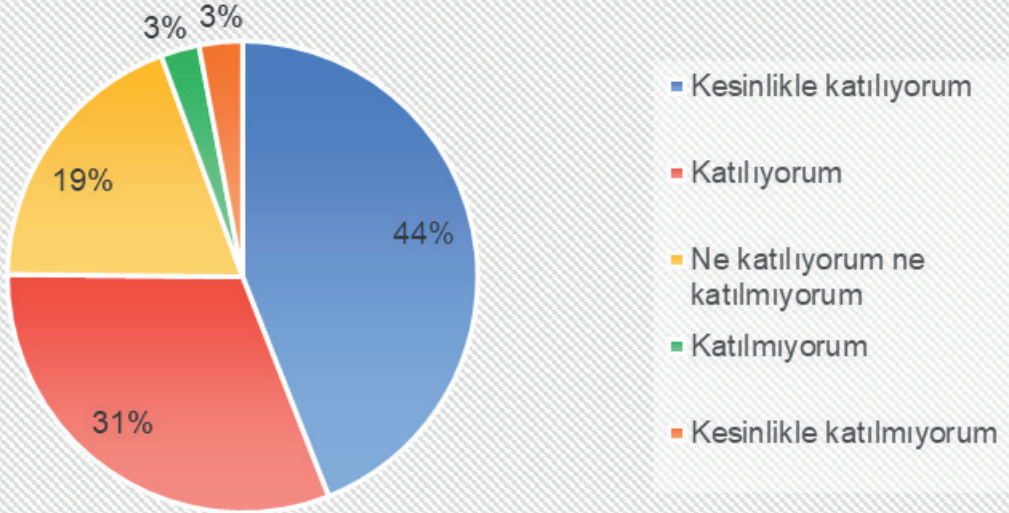
Gösteri sanatları etkinliklerine katılmak, anket katılımcılarının %92'sinde gündelik yaşamda hissedilen stres, kaygı ve depresyondan uzaklaşma sağlıyor.

Bu tür etkinliklere katıldığımda kendimi diğer insanlarla sosyo-ekonomik olarak daha eşit hissedirim

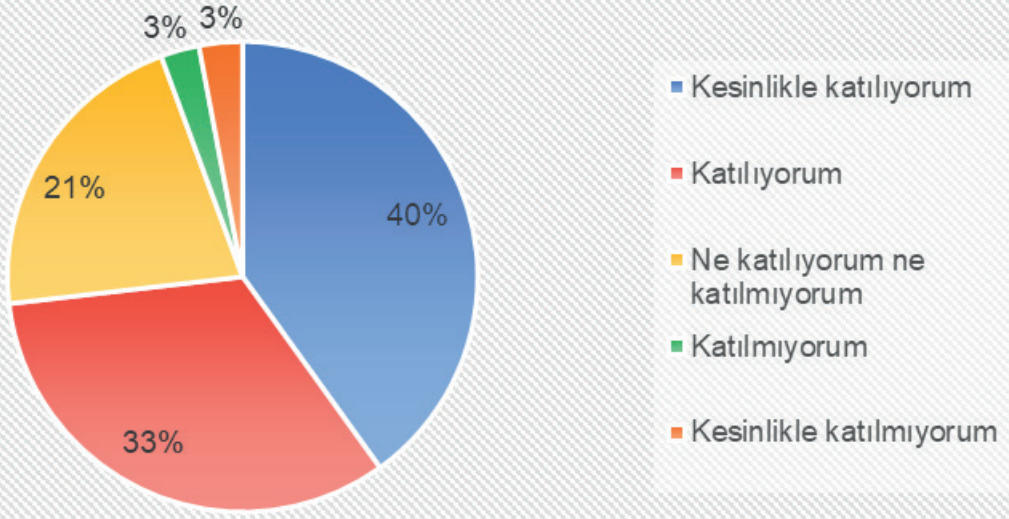
Anket katılımcılarının %57'si gösteri sanatları etkinliklerine katıldıklarında kendilerini diğer insanlarla sosyo-ekonomik olarak daha eşit hissediyor. Katılımcıların %27'si ise bu konuda net bir hissiyata sahip değil.

Bu tür etkinliklere katılımımı takip eden günlerde arkadaşlarımla ve ailemle ilişkilerimin pozitif etkilendiğini hissediyorum

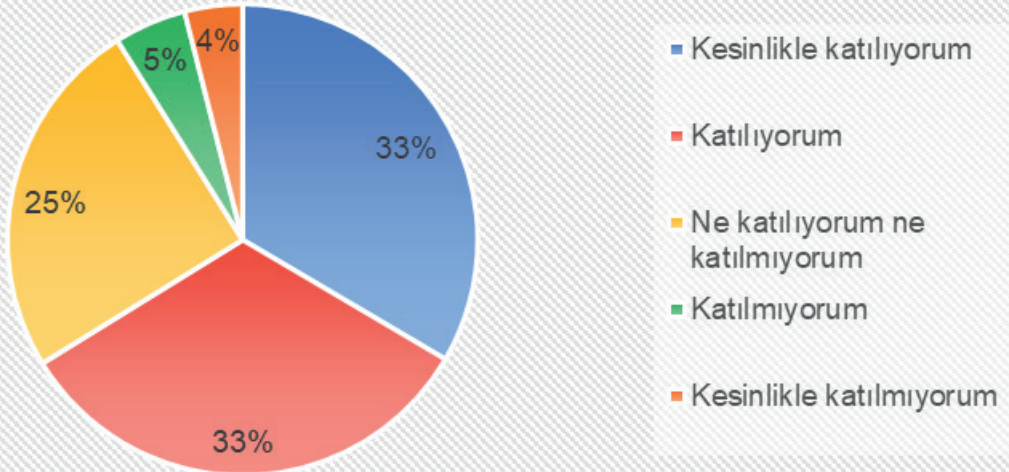
Anket katılımcılarının %75'i gösteri sanatları etkinliklerine katılımlarını takip eden günlerde sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinin pozitif yönde etkilendiğini düşünüyor.

Bu tür etkinliklere katılımımı takip eden günlerde iş ortamımdaki ilişkilerimin pozitif etkilendiğini hissediyorum

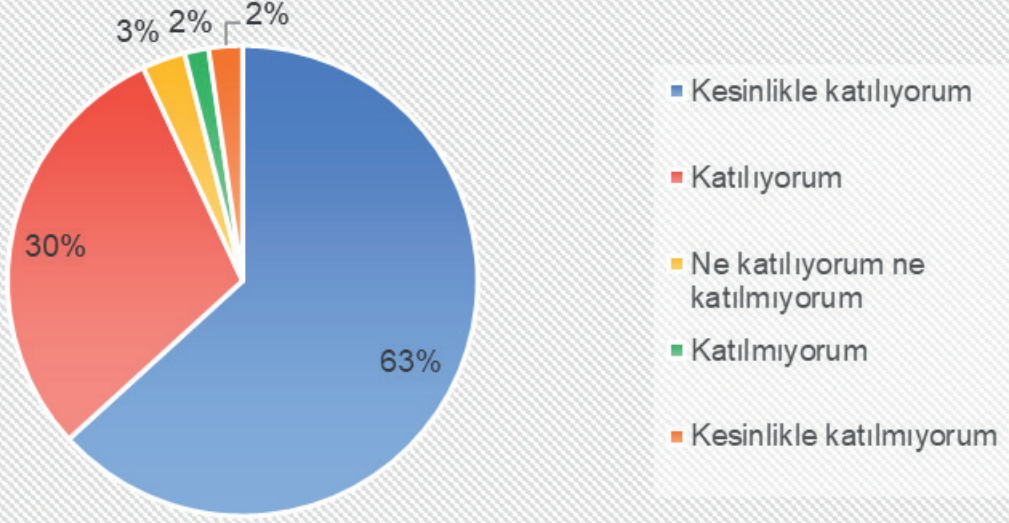
Katılımcıların %73'ü gösteri sanatları etkinliklerine katılımlarını takiben iş ortamlarındaki ilişkilerinin de pozitif yönde etkilendiğini düşünüyor.

Bu tür etkinliklere katıldığım dönemlerde çevreme karşı daha hoşgörülü davranırım

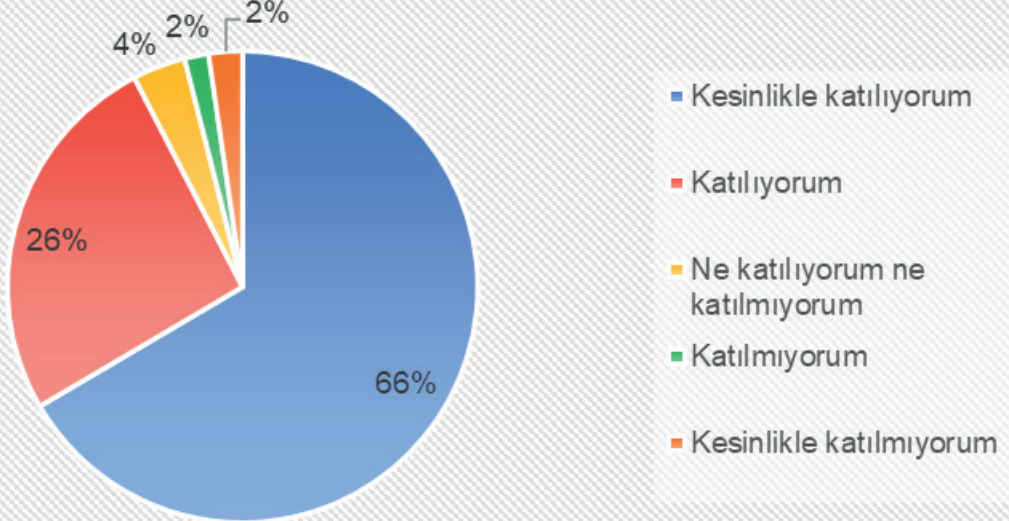
Gösteri sanatları etkinliklerine katılımın kendisindeki hoşgörü seviyesini artırdığını düşünen katılımcı oranı %66. Katılımcıların %25'i ise gösteri sanatlarının kendilerinde böyle bir değişiklik yapıp yapmadığı konusunda kararsız.

Bu tür etkinlikler, farklı bakış açılarını ve farklı kültürleri daha iyi anlamamı sağlar

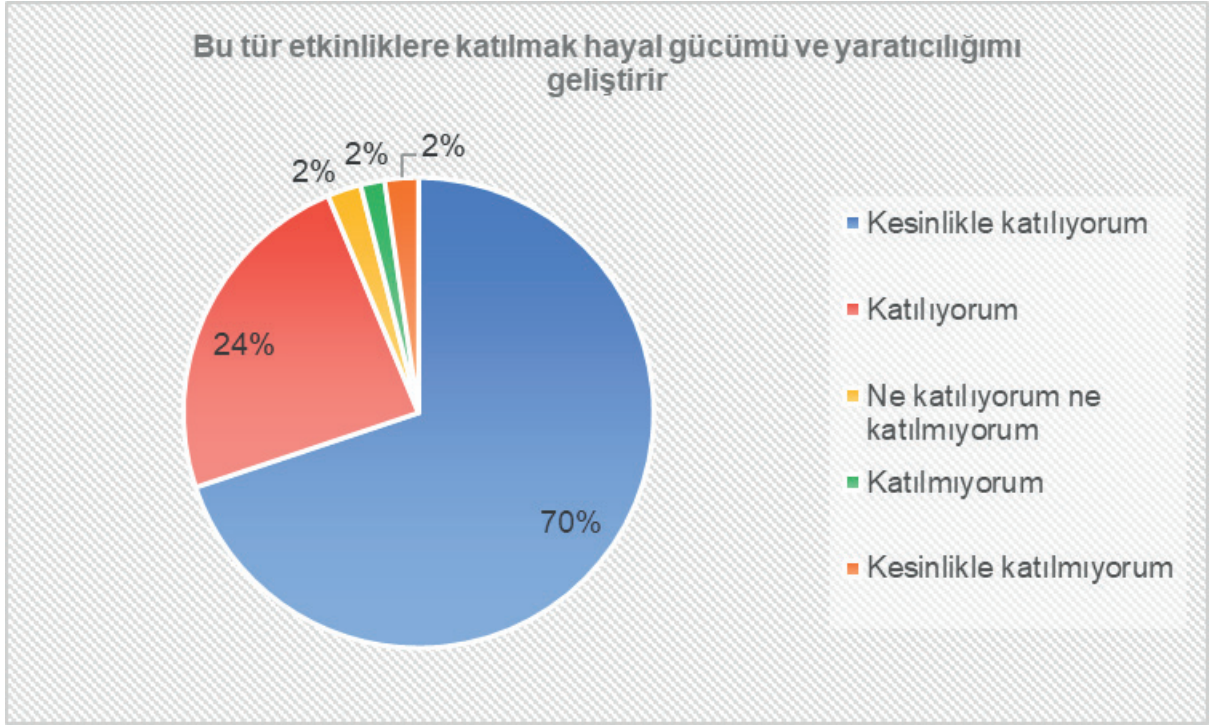

Anket katılımcılarının %93'ü gösteri sanatları etkinliklerine katılım göstermenin farklı bakış açılarını ve farklı kültürleri daha iyi anlamayı sağladığını düşünüyor.

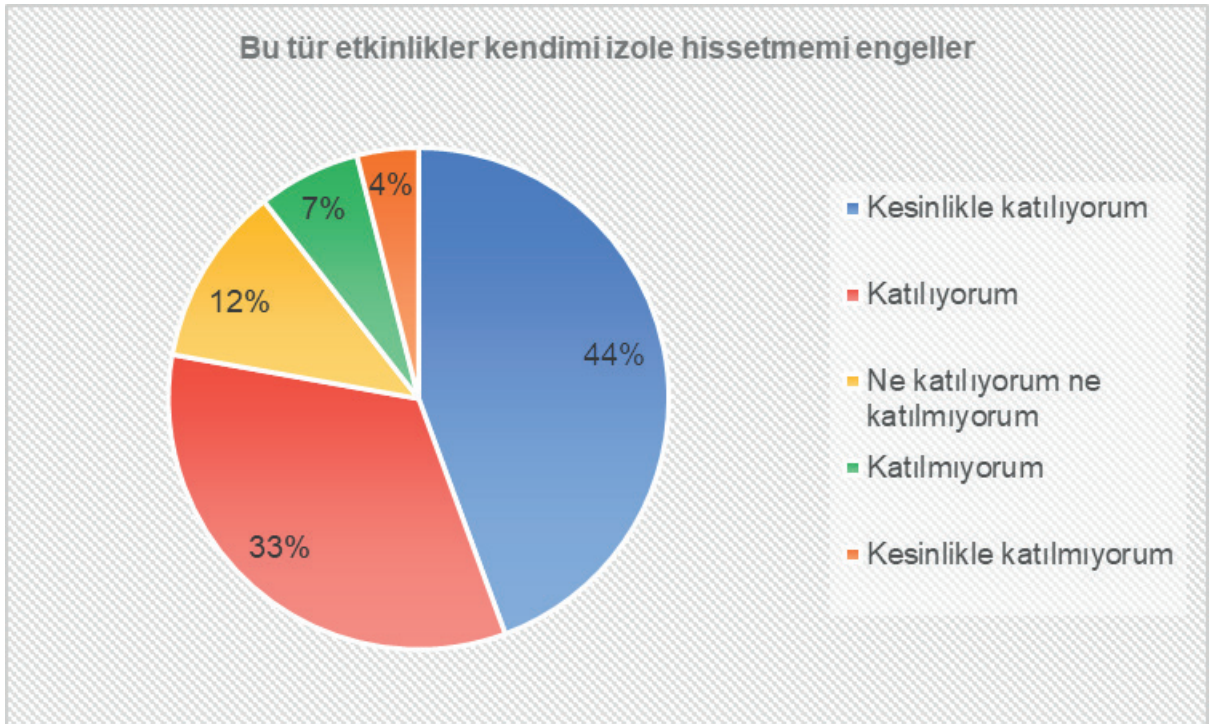
Bu tür etkinliklere katılmak kişisel gelişiminin önemli bir parçasıdır

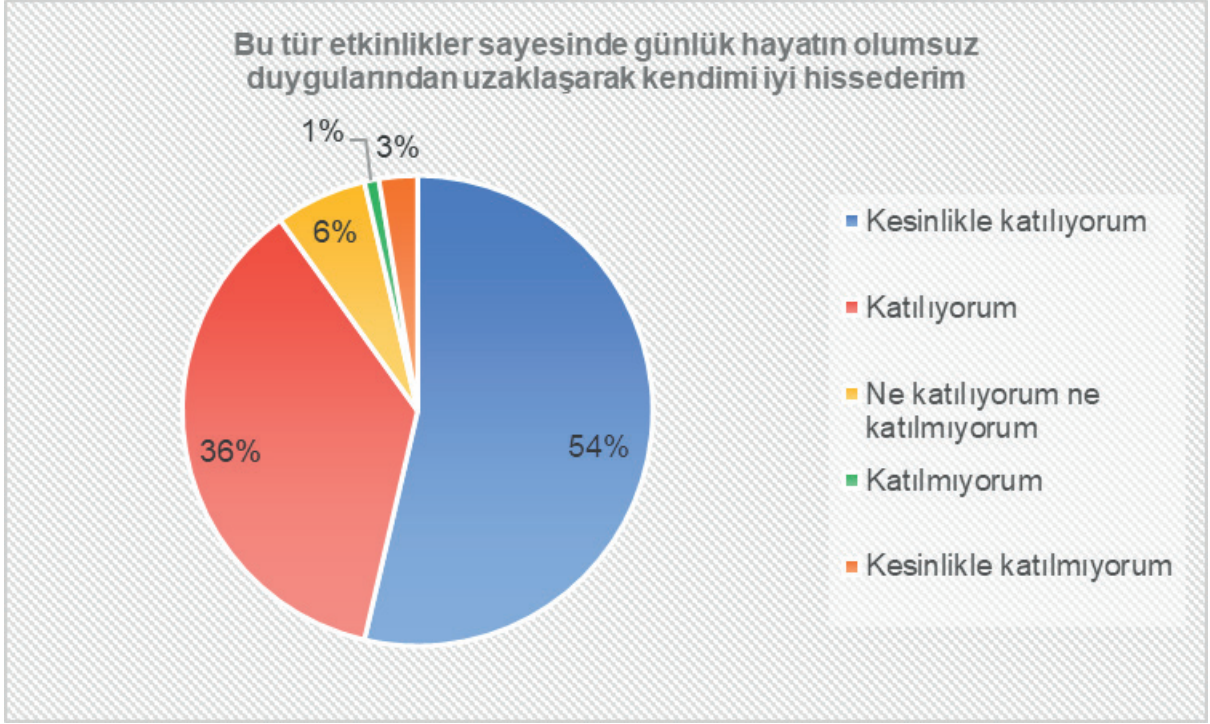
Anket katılımcılarının %92'si, gösteri sanatları etkinliklerine katılmanın, kişisel gelişiminin önemli bir parçası olduğunu düşünüyor.

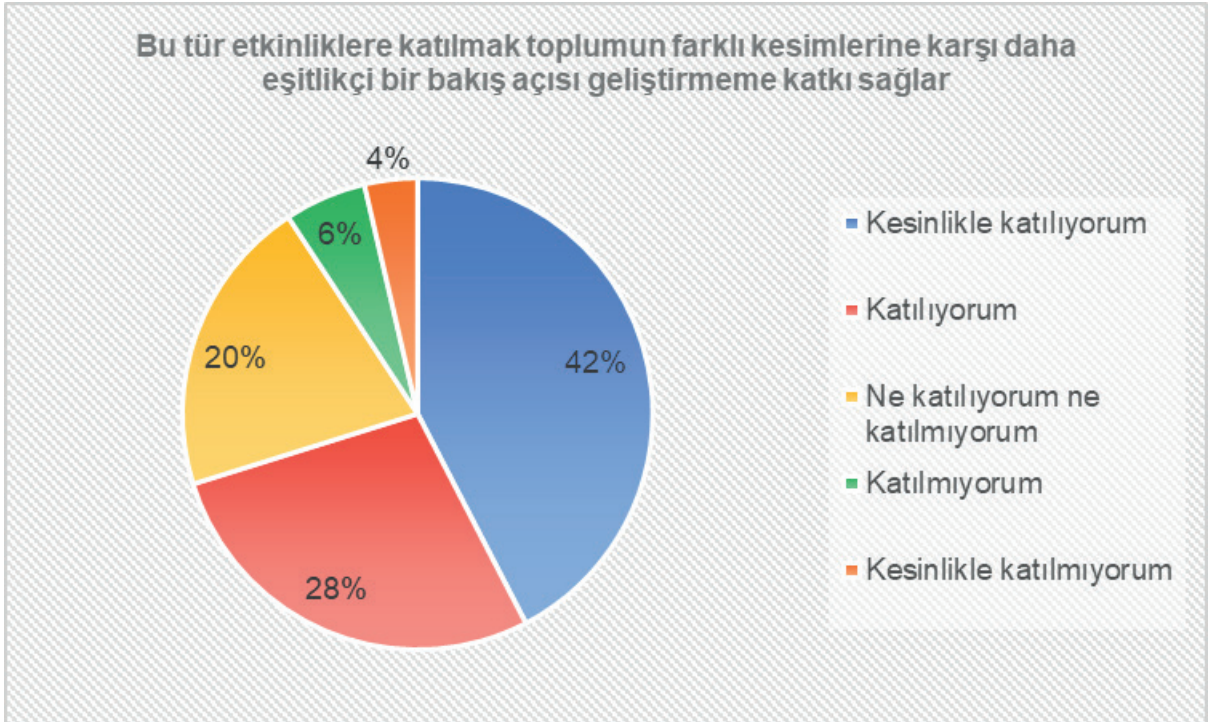
Katılımcıların %94'ü gösteri sanatları etkinliklerine katılım sağlamanın hayal gücü ve yaratıcılıklarını geliştirdiğine inanıyor.

Ankete katılanların %77'si, gösteri sanatları etkinliklerine katılmanın kendilerini izole hissetmelerini engellediğini düşünüyor.

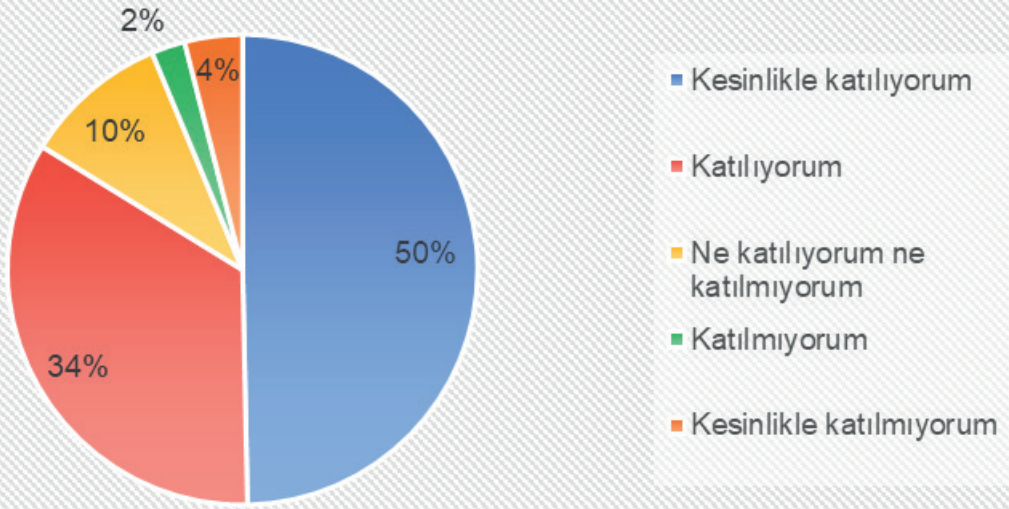

Ankete katılanların %90'ı, gösteri sanatları etkinliklerine katılarak günlük hayatın olumsuz duygularından uzaklaşıyor ve kendilerini iyi hissediyorlar.

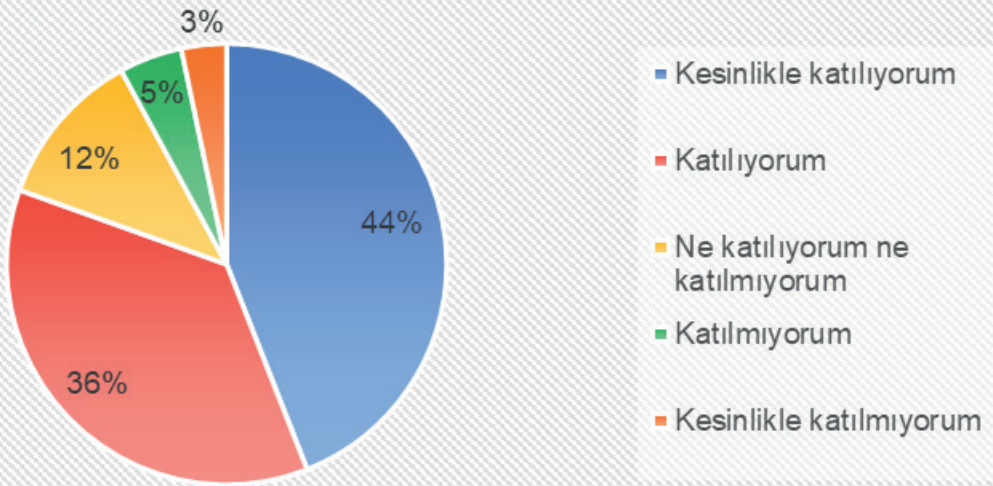
Ankete katılım sağlayanların %70'i, gösteri sanatları etkinliklerine katılmanın toplumun farklı kesimlerine karşı daha eşitlikçi bir bakış açısı geliştirmelerine katkı sağladığını düşünüyor. %20'lik kesim ise gösteri sanatlarının böyle bir etkisi olup olmadığı konusunda net bir görüşe sahip değil.

Bu tür etkinliklere katılmanın daha açık görüşü bir insan olmam konusunda katkısı olduğunu düşünüyorum

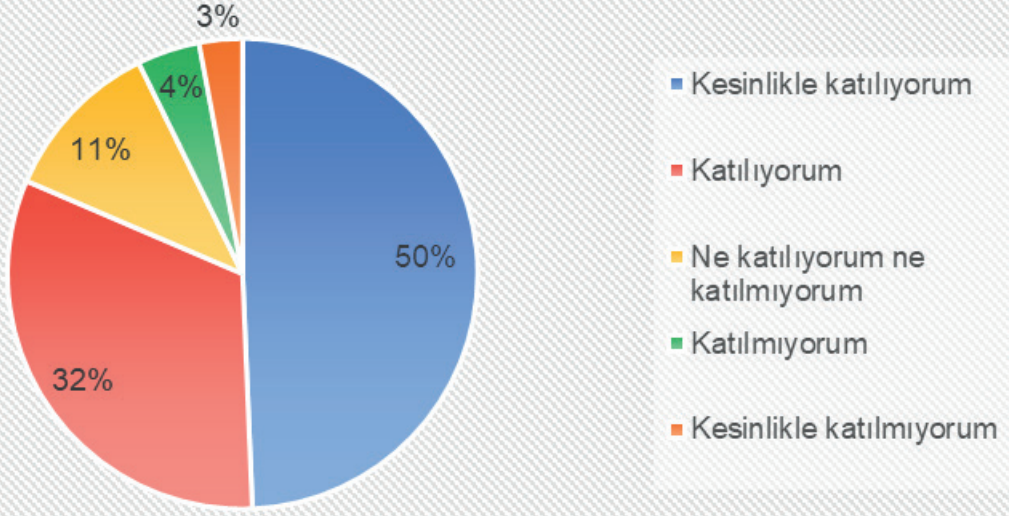
Katılımcıların %84'ü gösteri sanatları etkinliklerine katılmanın kendilerini daha açık görüşlü bir insan haline getirdiğini düşünüyor.

Bu tür etkinliklere katılmak daha önce hakkında fikir sahibi olmadığım ya da yanlış fikir sahibi olduğum toplumsal grupları daha iyi tanımama yol açar

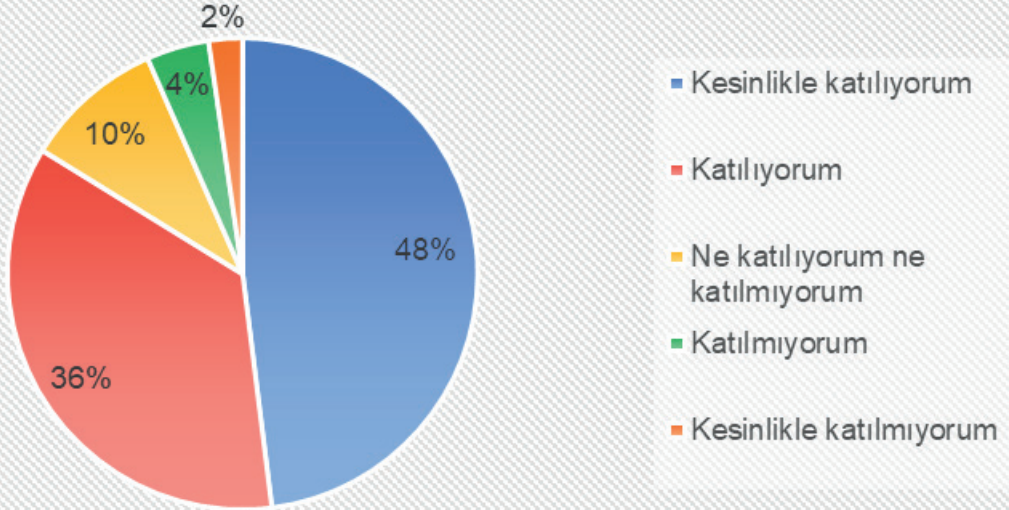
Anket katılımcılarının %80'i, gösteri sanatları etkinliklerine katılarak daha önce hakkında fikir sahibi olmadıkları ya da yanlış fikir sahibi oldukları toplumsal grupları daha iyi tanıyabildiklerini düşünüyorlar.

Bu tür etkinliklere katılmak kendimi daha iyi ifade edebilen bir bireye dönüşmemde etkilidir

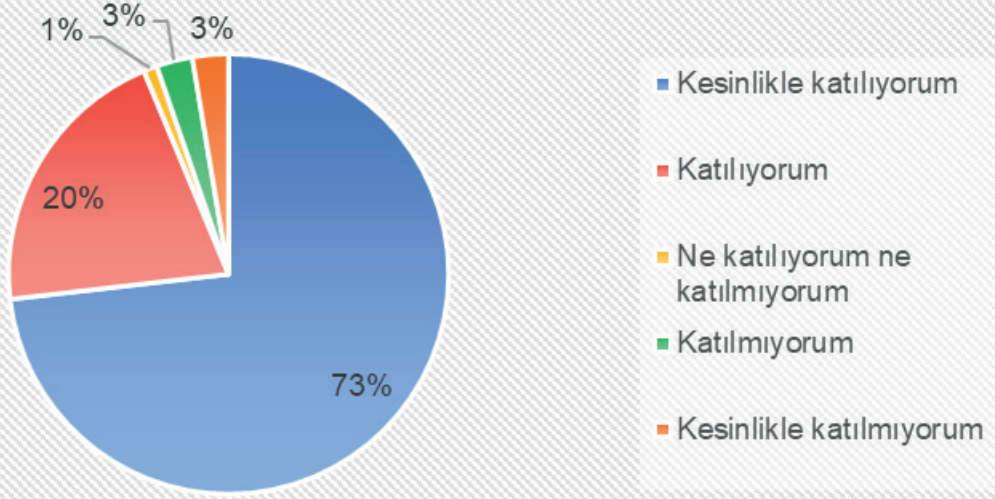
Anket katılımcılarının %82'si, gösteri sanatları etkinliklerine katılım sağlamanın kendilerini daha iyi ifade eden bireylere dönüşmelerinde etkili olduğu görüşünde.

Bu tür etkinlikler benimle aynı beğenileri paylaşan, benzer etkinliklerden keyif alan insanlarla tanışma olanağı sağlar

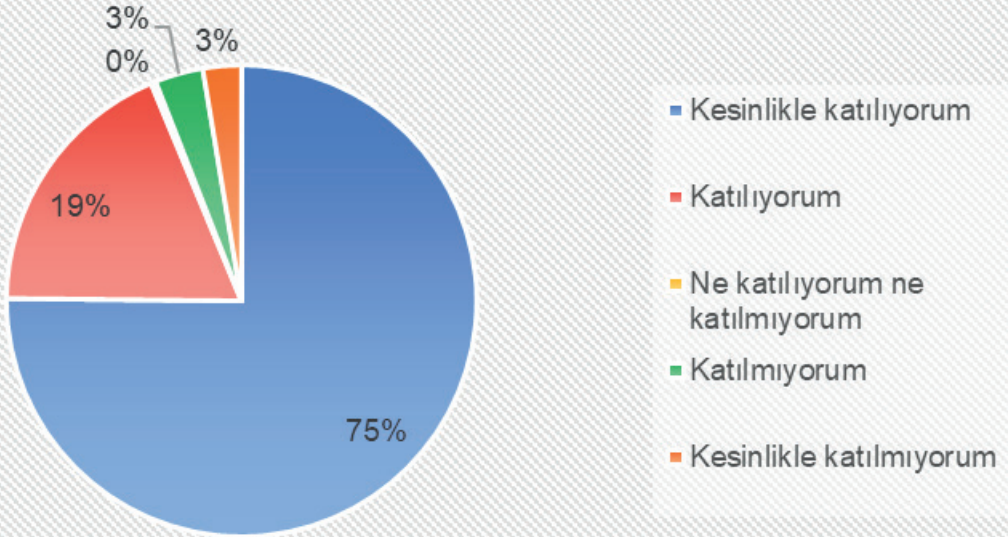
Anket katılımcılarının %84'ü, gösteri sanatları etkinliklerinin kendileriyle aynı beğenileri paylaşan, benzer etkinliklerden keyif alan insanlarla tanışma olanağı sağladığını düşünüyor.

Gençlik yıllarında bu tür etkinliklere sıklıkla katılım sağlamanın kişinin ilerleyen yıllardaki gelişimine olumlu katkıları olduğunu düşünüyorum

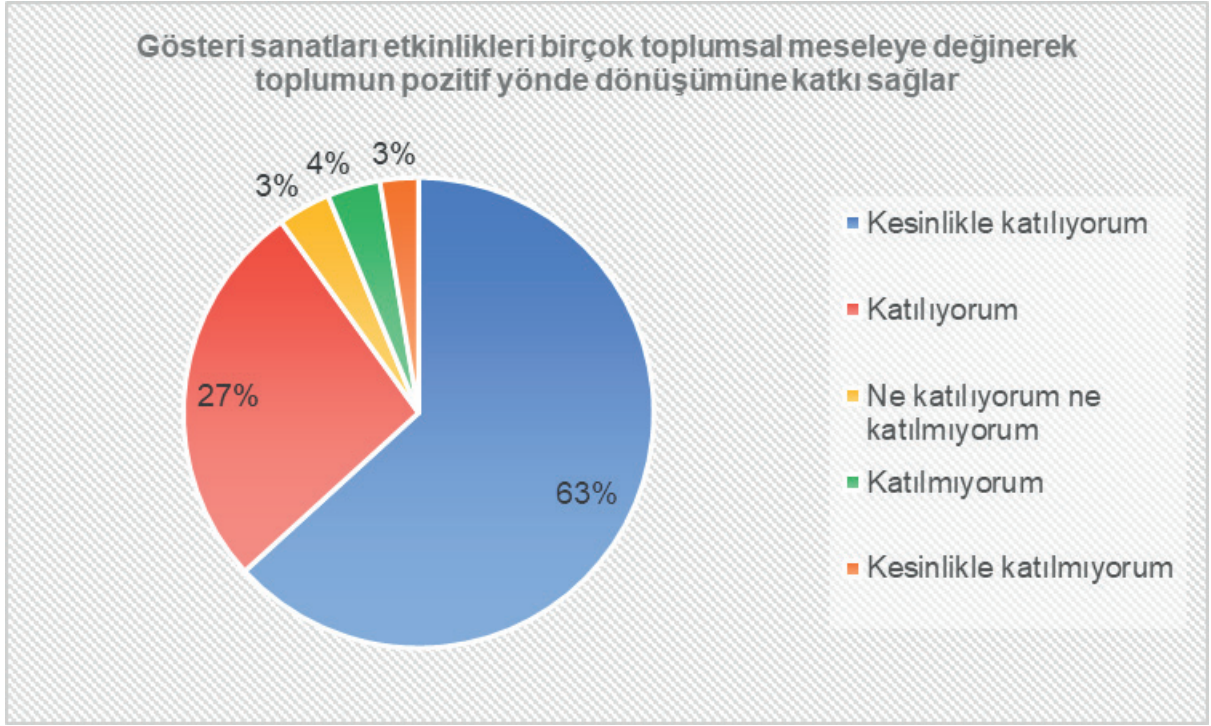

Anket katılımcılarının %93'üne göre gençlik yıllarında gösteri sanatları etkinliklerine sıklıkla katılmak, kişilerin ilerleyen yıllardaki gelişimine olumlu katkılar sağlıyor.

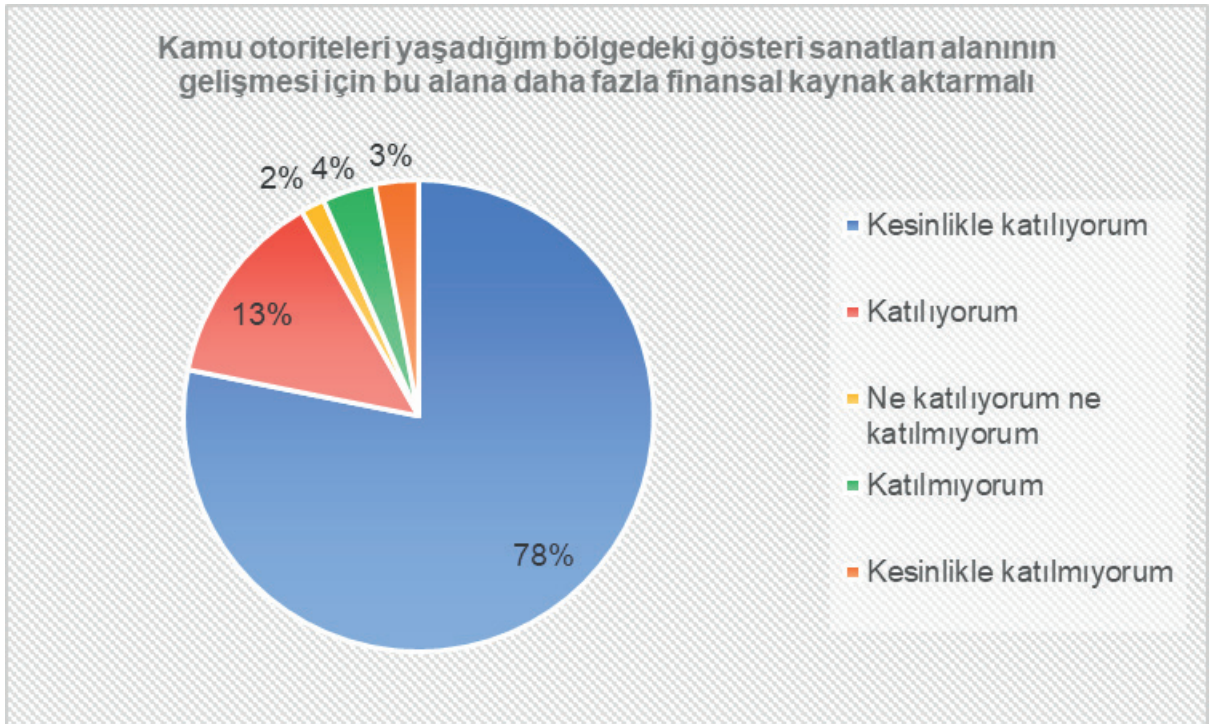
Toplumsal gelişim açısından yaşanılan bölgede zengin bir gösteri sanatları ortamının olması önemlidir

Katılımcıların %94'ü, yaşanılan bölgede zengin bir gösteri sanatları ortamı olmasını toplumsal gelişim açısından önemli buluyor.

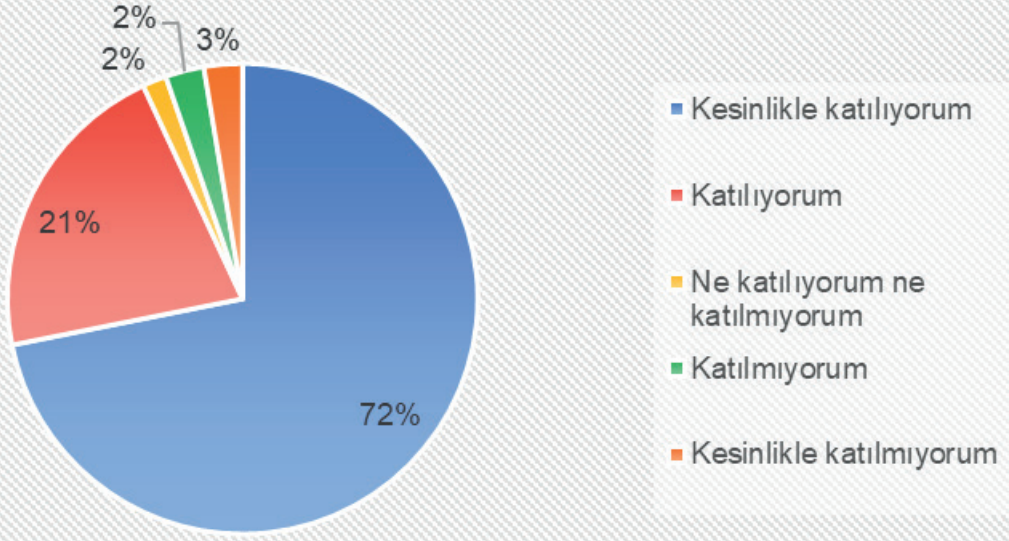

Anket katılımcılarının %90'ı, gösteri sanatları etkinliklerinin birçok toplumsal meseleye değinerek toplumun pozitif yönde dönüşümüne katkı sağladığını düşünüyor.

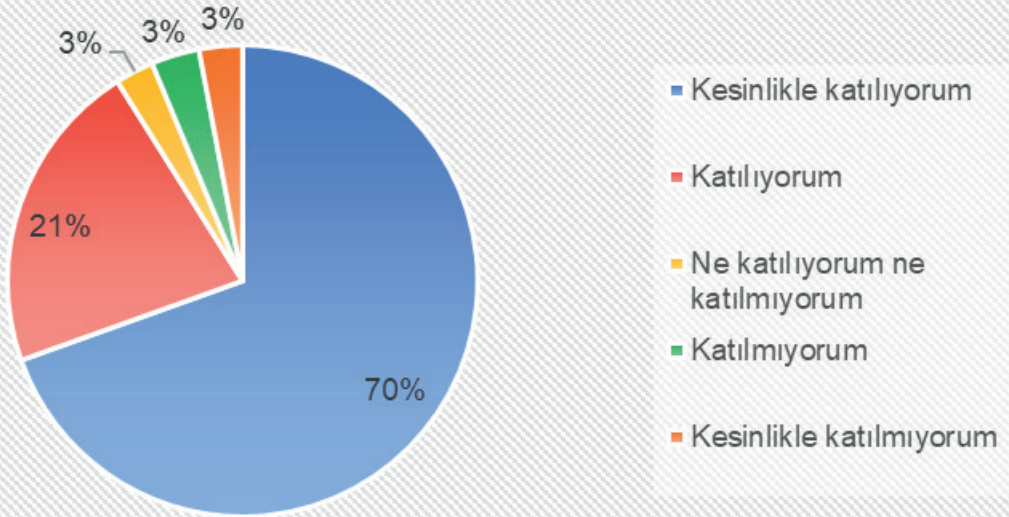
Katılımcıların %91'i, yaşadıkları bölgedeki gösteri sanatları alanının gelişmesi için kamu otoriteleri tarafından bu alana daha fazla finansal kaynak aktarılması gerektiği görüşündeler.

Gösteri sanatları etkinliklerine katılmak kişinin yaşam kalitesi açısından önemlidir

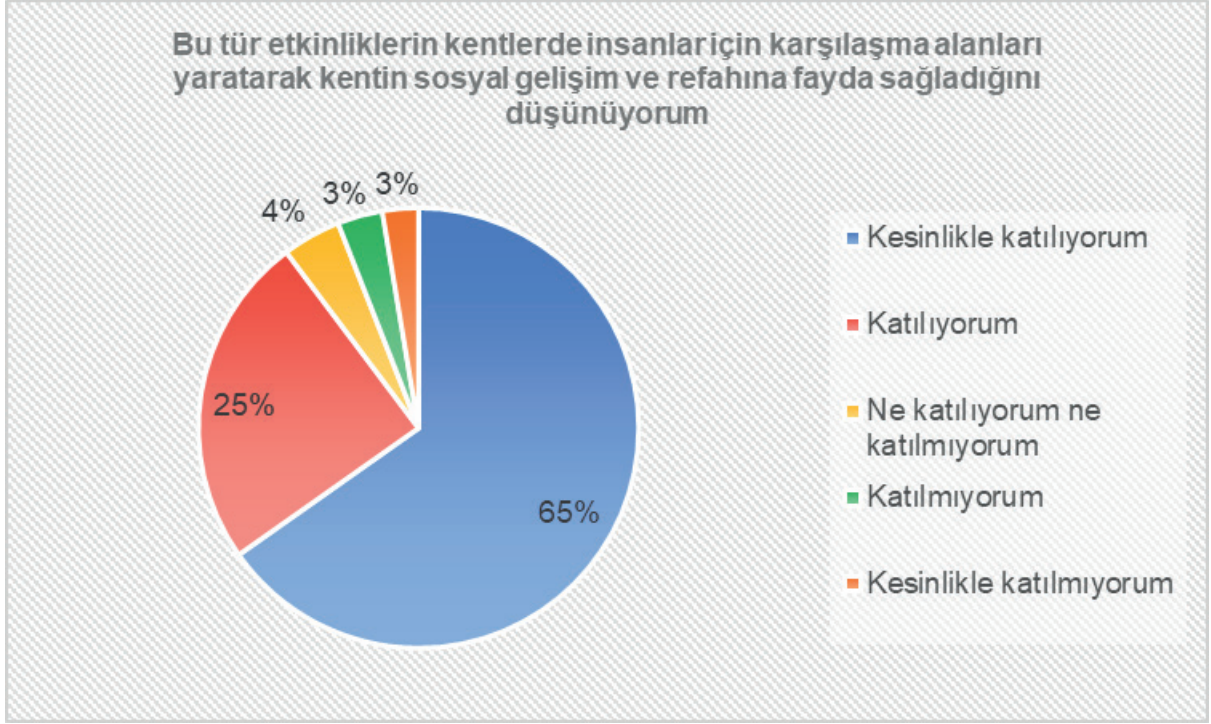

Anket katılımcılarının %93'ü, gösteri sanatları etkinliklerine katılım sağlamanın kişilerin yaşam kalitesi açısından önemli olduğunu düşünüyor.

Gösteri sanatları etkinlikleri toplumsal dönüşümü olumlu yönde tetikler

Katılımcıların %91'i, gösteri sanatları etkinliklerinin toplumsal dönüşümü olumlu yönde tetiklediğini düşünüyor.

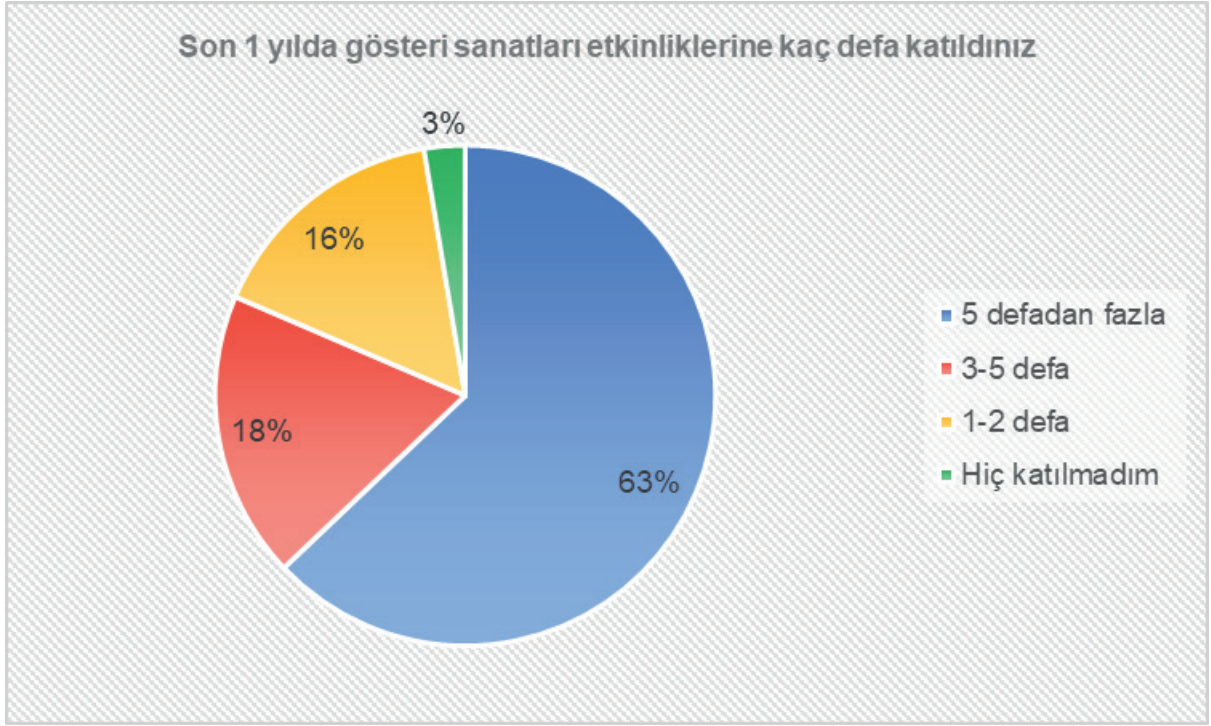
Katılımcıların %90'ına göre gösteri sanatları etkinlikleri kentlerde insanlar için karşılaşma alanları yaratarak kentin sosyal gelişim ve refahına fayda sağlıyor.

Anketin birinci bölümünde katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplar, gösteri sanatları etkinliklerinin olumlu sosyal etkilerini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bölümü gösteri sanatlarına katılımın bireysel gelişimlerini, ruh hallerini, çevreleriyle ilişkilerini pozitif yönde etkilediğini düşünüyor, ve bu etkinliklerin toplumun sosyo-kültürel anlamda ilerlemesinde çok önemli bir rolü olduğunu ifade ediyor. Seçtiğimiz örneklemin %95 güven seviyesinde %5-6 hata payı ile toplum genelini temsil ettiği düşünüldüğünde, yukarıda özetlenen yanıtların toplumun genel görüşlerini yansıttığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Gösteri sanatlarının ekonomik etkileriyle ilgili değerlendirmelerimize geçmeden önce, sadece sosyal etkilerinin bu derece olumlu olması dolayısıyla bile ülkenin her bölgesinde, tüm vatandaşların erişebileceği bir gösteri sanatları ortamı oluşabilmesi için bu alanın olabildiğince desteklenmesi gerektiğinin altını çizmek yerinde olacaktır.

Anketin ikinci bölümünde gösteri sanatları etkinliklerinin yarattığı dolaylı ekonomik etkileri ölçmek üzere hazırlanmış olan sorular yer almaktadır.

Öncelikle, anket katılımcılarının ne sıklıkla gösteri sanatları etkinliklerine katıldıklarını tespit etmek üzere son 1 yıl içinde katıldıkları etkinlik sayısı sorulmuştur.

Görüldüğü üzere anket katılımcılarının büyük bölümü gösteri sanatları etkinliklerine sıklıkla katılan kişilerdir. Bu noktada belirtmek gerekir ki zaten örneklemimizi belirlerken özellikle tiyatro, konser gibi etkinliklere sık sık katılan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır çünkü halihazırda bu etkinliklere katılan kişilerin yarattığı sosyal ve ekonomik etkiyi ölçümlemek bu araştırmanın temel amacıdır. Yeniden altını çizmek gerekirse, bu örneklemin içinden alındığı popülasyon toplumun geneli değil, gösteri sanatları etkinliklerinin izleyicileridir.

Bir sonraki soruda katılımcılara, son katıldıkları etkinlik için ödedikleri kişi başı bilet fiyatı sorulmuştur. Katılımcıların 57'si son katıldıkları etkinliğin ücretsiz olduğunu veya kendisinin ücretsiz olarak davet edildiğini belirtmiştir. 240 katılımcı ise son katıldıkları etkinliğe 40 TL ile 6500 TL arasında değişen bilet fiyatları ödediklerini belirtmişlerdir. Hem bu soruda hem de sonraki sorularda akılda tutulması gereken hususlardan biri şudur; bu fiyat aralıklarının en az 1 senelik bir zaman aralığına yayılmış olmasından ve bazılarının yurt dışındaki etkinliklerde ödenen meblağlar olmasından ötürü, özellikle Türkiye'de son dönemde deneyimlenen enflasyonist ortam dolayısıyla farklı kişilerin yaptıkları harcamalar arasında ciddi farklılıklar olabilmektedir. Ancak aşağıdaki değerlendirmelerden de görüleceği üzere burada önemli olan gösteri sanatları etkinliklerinde yapılan ortalama, medyan veya toplam bilet harcamasının, yeme-içme, konaklama, ulaşım, mağaza alış-verişi gibi dolaylı harcamaların ortalaması, medyanı ve toplamı üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu bakımdan bilet fiyatlarının kendi içinde gösterdiği farklılıklar, dolaylı ekonomik etkiye dair yapılacak çıkarımları etkilemeyecektir.

Aynı sorunun değerlendirmesine devam edecek olursak;

Katılımcıların son katılan etkinlik için ödedikleri bilet ücretlerinin ortalaması 235 TL, medyan değeri

(yani tüm kişileri ödedikleri bilet fiyatlarına göre sıraladığımızda ortadaki kişinin ödediği bilet ücreti) 150 TL, toplam bilet harcaması ise 69.724 TL'dir.

Bir sonraki soru; "En son katıldığınız gösteri sanatları etkinliğinde etkinlik öncesinde veya sonrasında çevredeki restoran/kafe/lokantada yemek yediyseniz bunun için kişi başı ortalama kaç TL harcam yaptınız?" sorusu olmuştur. Katılımcıların 64'ü böyle bir harcam yapmadıklarını belirtmiş, 237 kişi ise 10 TL ile 2.250 TL arasında kişi başı harcam yaptığını ifade etmiştir. Yeme içme harcamaları için ortalama tutar 205 TL, toplam tutar 61.100 TL, medyan değer ise 150 TL'dir. Bu rakamlardan görülüyor ki, gösteri sanatları biletleri için harcanan paraya aşağı yukarı denk bir tutarda yeme-içme harcaması, gösteri sanatları etkinlikleri sebebiyle doğmaktadır.

Bir sonraki soru, gösteri sanatları etkinliklerine katılmak için yapılan şehir içi ulaşım harcamalarının ne kadar olduğudur. Bu soruya cevaben 39 kişi hiç ulaşım harcaması yapmadığını, etkinliğe yürüyerek gittiğini belirtmiş, 262 kişi ise 6 TL ile 600 TL arasında değişen tutarlarda ulaşım harcaması yaptığını belirtmiştir. Ulaşım harcamaları için ortalama tutar 85 TL, medyan değer 50 TL, toplam tutar ise 25.711 TL'dir. Ulaşım harcamalarının bilet fiyatları içindeki payı %35 kadardır. Yani başka bir ifadeyle, her 100 TL'lik bilet, satın alımına karşılık 35 TL'lik ulaşım harcaması yaratılmaktadır.

Bir sonraki soruda katılımcılara gösteri sanatları etkinliklerine katıldıkları günlerde çevredeki dükkanlardan/mağazalardan herhangi bir alış-veriş yapıp yapmadıkları, yaptılarsa ne tutarda alış-veriş yaptıkları sorulmuştur. Katılımcılardan 243'ü alış-veriş yapmadığını söylemiş, 58 kişi ise 20 TL ile 2000 TL arasında değişen tutarlarda alış-veriş yaptığını belirtmiştir. Ortalama alış-veriş tutarı, 49 TL, medyan tutar 0 TL, toplam tutar ise 14.769 TL'dir. Alış-veriş yapan kişi sayısı az olduğu için ortalama ve medyan değerlerini dikkate almak anlamlı olmayacaktır. Toplam tutar üzerinden de değerlendirme yapacak olsak, görüldüğü üzere gösteri sanatları etkinliklerinin mağaza alış-verişlerini tetikleme oranı yeme-içme ve ulaşım alanına kıyasla daha düşüktür. Ancak yine de bu örneklemimizde bilet için harcanan tutarın %21'i oranında alış-veriş harcaması yapılmıştır.

Anketin üçüncü bölümünde gösteri sanatları etkinlikleri için şehir değiştirme durumu ve şehir değiştirenlerin ne gibi harcamalar yaptıkları sorgulanmıştır.

Katılımcıların neredeyse yarısı, 148 kişi, son 5 yıl içinde bir gösteri sanatları etkinliğine katılmak için yaşadıkları şehirden farklı bir şehre seyahat ettiğini belirtmiştir. Etkinlik biletlerine ortalama 234 TL ödendiği örneklemimizde 148 kişinin yaptığı toplam şehir dışı bilet harcaması 34.632 TL olarak hesaplanmıştır. Buna karşılık, şehir dışındaki etkinliklere katılım için yapılan;

Konaklama harcamaları toplamı 172.040 TL, ortalaması 1.162 TL, medyan değeri ise 500 TL'dir. Ortalama ve toplam değerlerine bakarak, gösteri sanatları etkinlik biletine yapılan harcamanın 5 katına yakın, medyan değeri üzerinden hesapladığımızda ise (medyan bilet fiyatı 150 TL) ortalama bir bireyin bilete

harcadığı bedelin 3,3 katı kadar konaklama harcaması yapmaktadır.

Ulaşım harcamaları toplamı 188.835 TL, ortalaması 1.276 TL, medyan değeri ise 500 TL'dir. Ortalama ve toplam değerlerine bakarak, gösteri sanatları etkinlik biletine yapılan harcamanın 5,5 katına yakın, medyan değeri üzerinden hesapladığımızda ise ortalama bir birey bilete harcadığı bedelin 3,3 katı kadar şehirlerarası ulaşım harcaması yapmaktadır.

Şehir dışı seyahati süresince yapılan yeme-içme harcamalarına bakıldığında toplam bedel 185.485 TL, ortalama 1.253 TL, medyan değeri ise 500 TL'dir. Ortalama ve toplam değerlerine bakarak, gösteri sanatları etkinlik biletine yapılan harcamanın 5,5 katına yakın, medyan değeri üzerinden hesapladığımızda ise ortalama bir birey bilete harcadığı bedelin 3,3 katı kadar yeme-içme harcaması yapmaktadır.

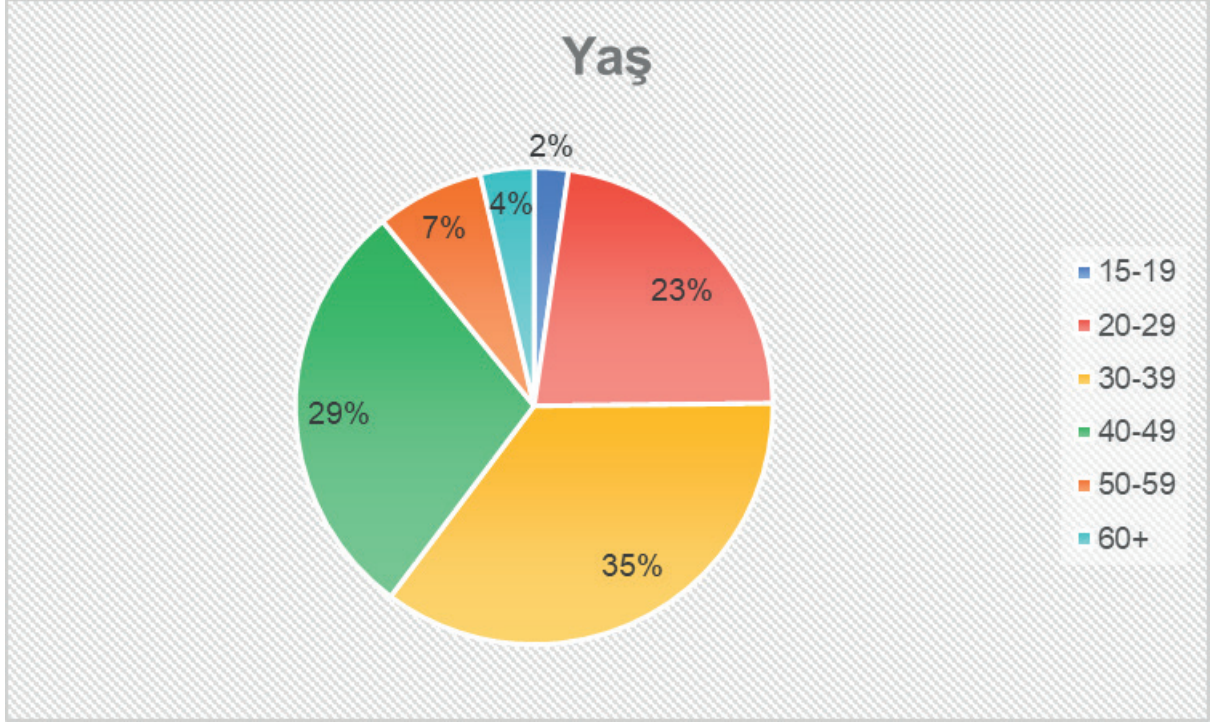
Seyahat süresince mağazalardan yapılan alış-veriş toplamı 93.369 TL, ortalaması 631 TL, medyan değeri 250 TL'dir. Ortalama ve toplam değerlerine bakarak, gösteri sanatları etkinlik biletine yapılan harcamanın 2,7 katı kadar, medyan değeri üzerinden hesapladığımızda ise ortalama bir bireyin bilete harcadığı bedelin 1,7 katı kadar alış-veriş harcaması yaptığı görülmektedir.

Ekonomik etkiye dair araştırma bulgularını özetlemek gerekirse; şehir içi gösteri sanatları etkinlikleri için etkinlik biletine harcanan paraya denk tutarda bir yeme-içme harcaması, %35'i oranında ulaşım harcaması, %20'si oranında alış-veriş harcaması yapılmaktadır. Şehir dışı etkinliklerde ise etkinlik biletine harcanan paranın 3 katından daha fazlası kadar seyahat harcaması, yine 3 katından daha fazlası kadar yeme-içme harcaması ve 2 katına yakın alış-veriş harcaması yapılmaktadır.

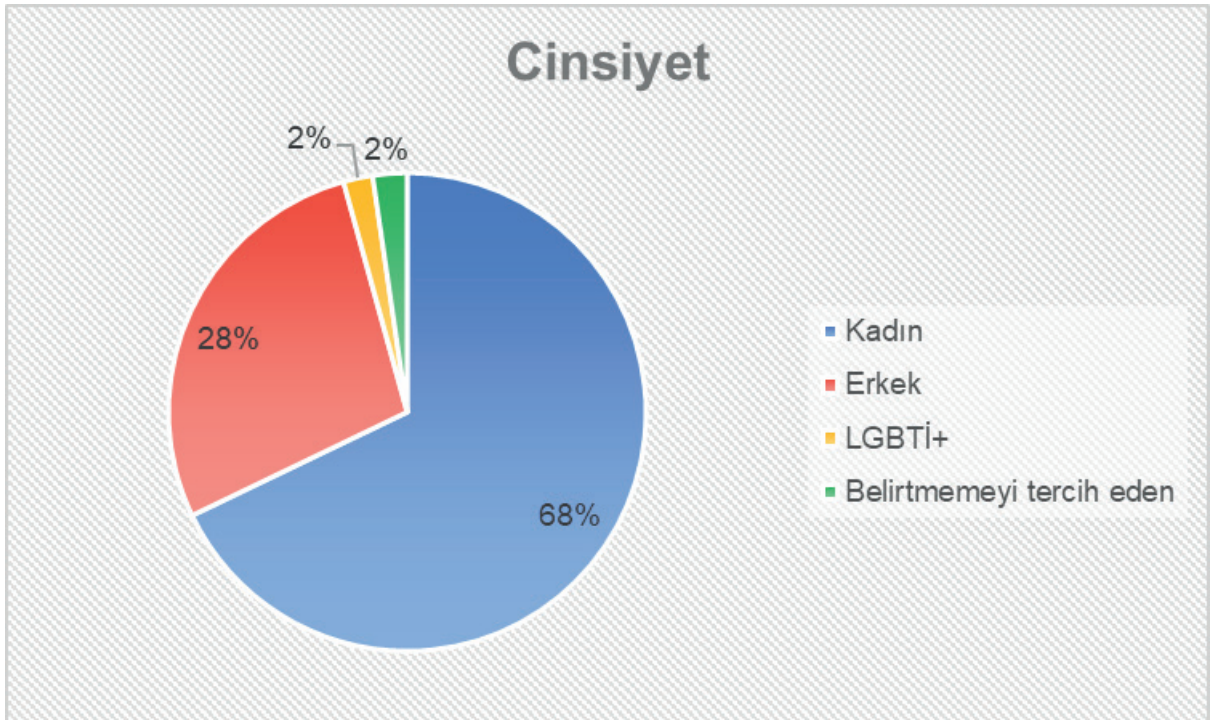
Gösteri sanatlarının dolaylı yayılma etkilerini analiz ederken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, bu dolaylı harcamaların tamamının gösteri sanatlarının net etkisi olmadığıdır. Yani, herhangi bir gösteri sanatları etkinliğine katılan bir kişi, eğer o etkinliğe katılmasaydı ve etkinlik çevresinde yaptığı harcamaları yapmasaydı da belki başka bir alanda parasını harcayacaktı ve ekonomiye yine belli bir oranda katkı sağlayacaktı. Yani burada gösterilen dolaylı etkilerin bir bölümü, ekonomiye sıfırdan yaratılan bir katkı değil, başka bir ekonomik faaliyet alanından kaydırılmış bir etkidir. Ancak, özellikle birçok alış-veriş faaliyetinin online yapılmaya başlandığı günümüzde, gösteri sanatları faaliyetlerinin insanları evden dışarı çıkarma yönündeki etkisinin diğer birçok sektöre göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu nedenle gösteri sanatlarının yayılma etkisinin de (yani aynı anda birden fazla sektörde harcama yapılmasını sağlama etkisinin) diğer sektörlerle göre daha yüksek olduğu iddia edilebilir. Sonuç olarak, yukarıda rakamlarla özetlenen dolaylı yayılma etkisinin önemli bir bölümü doğrudan gösteri sanatları faaliyetlerine katılım dolayısıyla tetiklenmiştir denilebilir. Ayrıca, şehir değiştirilerek yapılan gösteri sanatları ve buna bağlı seyahat, konaklama, yeme-içme ve alış-veriş harcamaları, etkinliğin düzenlendiği bölge açısından tamamen dışarıdan gelen bir ekonomik katkı olarak değerlendirilir. Yani normalde o bölgede yapılmayacak olan harcamaların, gösteri sanatları etkinlikleri

sayesinde bölgeye çekilmesi anlamına gelmekte ve yerel ekonominin büyümesi yönünde önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

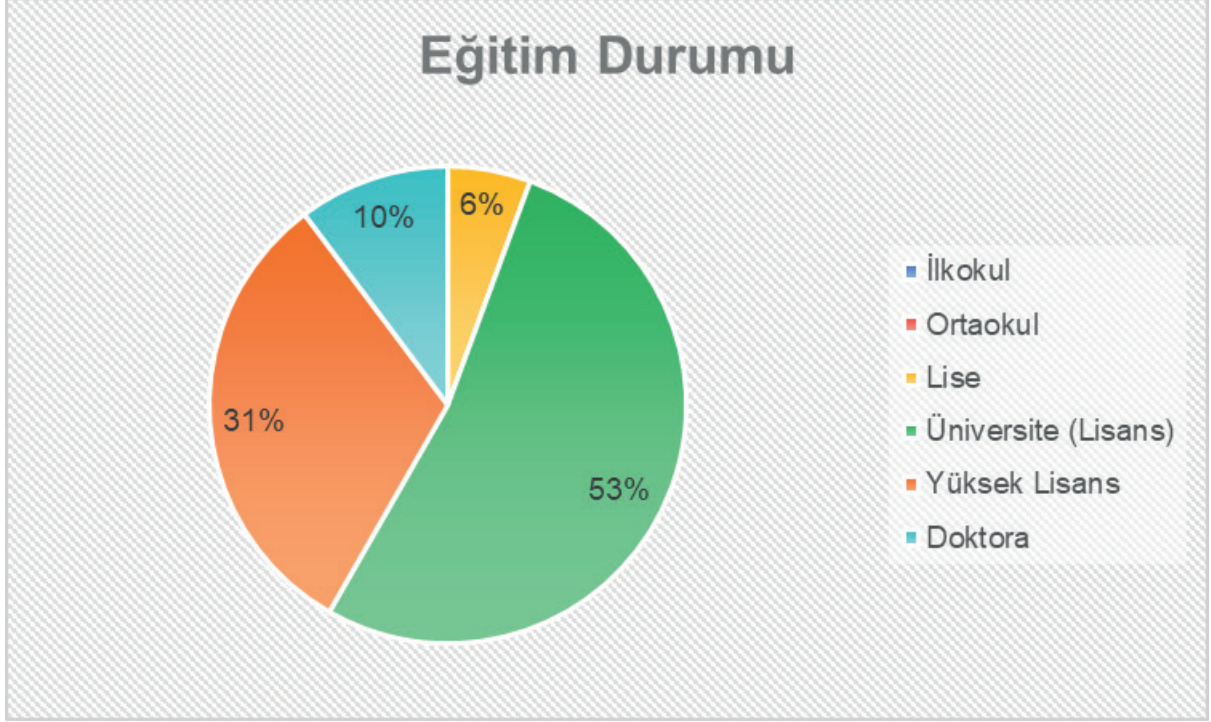
Anketin dördüncü bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorular yer almaktadır.

Anket katılımcılarının yaş dağılımı grafikte görüldüğü gibidir. Katılımcılar ağırlıklı olarak 30-39, 40-49 ve 20-29 yaş aralıklarından insanlardan oluşmaktadır.

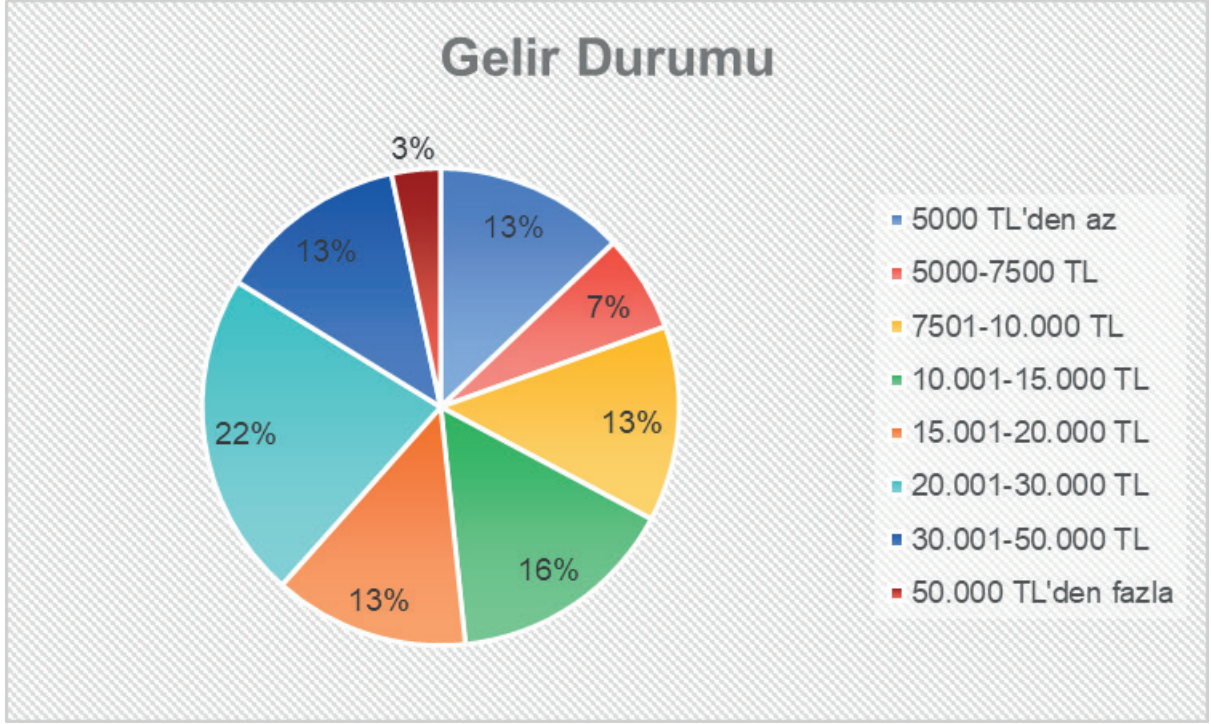

Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımına bakıldığında kadınların ağırlıklı olduğu görülmektedir. %68'lik kadın oranının yanında %28 erkek, %2 LGBTİ+ ankete yanıt verirken %2'lik kısım ise cinsiyetini belirtmemeyi tercih etmiştir.

Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında lisans mezunlarının ağırlıklı olduğu görülmektedir (%53). Yüksek lisans diploması sahibi olanlar %31, doktora derecesine sahip olanlar ise %10'luk kısmı oluşturmaktadır.

Anket katılımcılarının cinsiyet ve eğitim durumuna bakıldığında, daha önce altı çizildiği üzere, anket örnekleminin toplum genelini yansıtmadığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi, anketin INOGAR'ın kültür sanat ekosistemindeki paydaşlarının izleyici kitlesi üzerinden yaygınlaştırılması ve katılımın gönüllülük ilkesi (convenient sampling) ile gerçekleşmiş olmasıdır. Daha önce de belirtildiği üzere, bu araştırmanın popülasyonu toplum geneli değil, gösteri sanatlarının izleyicisi olan kesimdir. Bu bakımdan, örneklemin demografik dağılımının Türkiye toplumunun demografik dağılımına paralel olması gerekmemektedir. Türkiye toplumundaki genel gösteri sanatları izleyici kitlesinin demografik dağılımına dair net bilgi sahibi olunmadığı için örneklemin demografik dağılımının doğruluğu da tam olarak kestirilememektedir. Bu durum, bu araştırmanın kısıtlarından birini oluşturmaktadır. Yine de anket bulgularının, yukarıda bahsedilen güven düzeyinde genel eğilimleri yansıttığı düşünülmektedir.

Anket katılımcılarının gelir durumu dağılımı grafikte görüldüğü gibidir. Katılımcıların %13'ü aylık 5.000 TL'den az, %7'si 5.000-7500 TL arasında, %13'ü 7.500-10.000 TL arasında, %16'sı 10.000-15.000 TL arasında, %13'ü 15.000-20.000 TL arasında, %22'si 20.000-30.000 TL arasında, %13'ü 30.000-50.000 TL arasında, %3'ü ise 50.000 TL'den fazla kazanmaktadır. Anketin uygulandığı dönemde net asgari ücret 8.500 TL'dir.

SAHA ARAŞTIRMASI

İSTANBUL'DAKİ KÜLTÜR SANAT MEKÂN LARI ÇEVRESİNDEKİ ESNAFLA GÖRÜŞMELER

Gösteri Sanatlarının Faaliyetlerinin Sosyal ve Ekonomik etkileri başlıklı proje kapsamında, İstanbul'da belirlenen 11 kültür sanat mekânının çevresinde bulunan kafe, restoran, market gibi kurumların temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her sanat mekanının çevresinde 1 ila 7 işletme olmak üzere toplam 55 görüşme yapılmıştır. Oteller de görüşme yapılması planlanan kurum kategorileri arasında yer almakla birlikte proje kapsamında e-posta gönderilen otellerin hiçbirinden geri dönüş alınamadığı için bu grupta hiçbir görüşme gerçekleştirilememiş, dolayısıyla oteller analize dahil edilememiştir.

Görüşülen işletmelere,

- yakınlarında bulunan kültür-sanat kurumunun işletmenin ekonomik gelirlerine olumlu katkısı olup olmadığı, varsa ne oranda bir katkısı olduğu;
- etkinlik günlerinde artan talep dolayısıyla fiyat artışı yapıp yapmadıkları, yapıyorlarsa bölge

halkının bundan şikayetçi olup olmadığı;

- çevrelerinde bulunan gösteri sanatları mekânlarının bölgeye uzun vadede sağlayacakları olumlu ya da olumsuz sosyal ve ekonomik etkiler bakımından neler düşündükleri sorulmuştur.

Araştırma kapsamına dahil edilen İstanbul Avrupa ve Anadolu yakasında belirlenen kültür sanat mekânları aşağıda sıralanmıştır:

İstanbul Avrupa Yakası:

AKM

Bomontiada

Galata Perform

İF Performance Hall

İKSV

İstanbul Anadolu Yakası:

Baba Sahne

Bostancı Gösteri Merkezi

DasDas

Gazhane

JJ Arena

Moda Sahnesi

GÖRÜŞME SONUÇLARI

- Görüşme yapılan 55 işletmeden 40 tanesi (%73), çevrede gerçekleşen gösteri sanatları etkinliklerinin cirolarını artırdığı bilgisini vermiştir. 19 işletmede, etkinlik gerçekleşen günlerdeki ciro artışı %25'in üzerinde olmaktadır.
- Gösteri sanatları etkinliklerinin cirolarına hiç katkı yapmadığını söyleyen işletmeler genellikle Taksim, Beşiktaş gibi zaten çok merkezi ve insan kalabalığının çok fazla olduğu, herhangi bir etkinlik gerçekleşmese de kafe, restoran, market gibi yerlere talebin her daim yüksek olduğu bölgelerde yer alan işletmeler ya da zaten oturmuş bir müşteri kitlesi olan işletmelerdir.
- Seçilen bölgelerden Beşiktaş ve Taksim dışındaki işletmeler arasında gösteri sanatları etkinliklerinin cirolarını artırdığını söyleyen işletmelerin oranı %84'e çıkmaktadır. (44 işletme içinden 37'si).
- Gösteri sanatları etkinlikleri dolayısıyla artan talep, hemen hemen hiçbir işletmede fiyat artışı yapılmasına sebep olmamaktadır (1 işletme hariç).
- Taksim ve Beşiktaş bölgesi dışındaki bölgelerden görüşülen esnaf gösteri sanatları etkinliklerinin uzun vadede de bölge esnafına olumlu etkisi olacağı görüşündedir.
- Gösteri sanatları etkinliklerinin uzun vadede çok fazla ekonomik kalkınma etkisi olmayacağını

düşünen az sayıda esnaf da dahil olmak üzere, genel olarak görüşülen esnafların çoğunluğunda sosyal etkiler anlamında olumlu görüş hakimdir:

- Kültür sanat etkinliklerinin insanları birleştirici, kültürel anlamda bölgeyi geliştiren bir etkisi olduğu,
 - Farklı bölgelerden ve hatta farklı milletlerden insanların etkinlikler sayesinde bölgelerine gelerek o bölgeyi tanıdıklarını ve bunun da iç ve dış turizm anlamında olumlu olduğu,
 - Bölge halkının kültür sanata erişiminin kolaylaştığı,
 - Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzaklaştırılması yönünde etkisi olduğu,
 - Dışlanmış insanların topluma karışması yönünde etkisi olduğu,
 - Kent/mahalle kültürünün oluşmasına katkısı olduğu düşünülmektedir.
- Görüşülen esnaflardan birkaçı, gösteri sanatları etkinliklerinin yaratabileceği bazı olumsuz sosyal etkilere de değinmişlerdir:
- Etkinlikler yüzünden oluşan kalabalığın yerli halkı rahatsız etmesi, bölgedeki yaşamı zorlaştırması,
 - Farklı kültürlerden insanların bölgeye gelişinin bir karmaşa yaratması,
 - Bazı etkinliklerde alkol kullanımının artmasının bölgede düzen bozucu etki yaratma ihtimalinin bulunması

VAKA ANALİZİ

Proje kapsamında seçilen sanat girişimleriyle vaka analizleri yapılarak bu girişimlerin bulundukları bölgede yarattıkları sosyal ve ekonomik etki derinlemesine anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Bozcaada Caz Festivali Kurucusu ve CEO'su Gizem Gezenoğlu, Fringe İstanbul Festivali Kültür Politikaları Direktörü Zeynep Uğur ve Galata Perform Kurucusu Yeşim Özsoy'la görüşülmüştür.

BOZCAADA CAZ FESTİVALİ

Bulunduğu bölgedeki sosyal yaşama ve yerel ekonomiye dönemsel olarak önemli bir katkı sağladığını tahmin ettiğimiz Bozcaada Caz Festivali'nin kurucu ortağı ve CEO'su Gizem Gezenoğlu ile araştırma kapsamında derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede Bozcaada Caz Festivali'nin nasıl ortaya çıktığı, yıllar içerisinde nasıl geliştiği, festivalin yerel ve merkezi yönetimden aldığı destekler ve festivalin Bozcaada'ya sosyal ve ekonomik etkisine dair festival yöneticilerinin gözlem ve yorumları irdelenmiştir.

Bozcaada Caz Festivali ilk olarak 2017 yılında gerçekleştirilmiştir. O yıllarda, festival kurucu ortağı Gizem Gezenoğlu'nun Bozcaada'da bir kafe işletmesi de bulunmaktadır. Bu bakımdan festivale dair esnaftan ve halktan geribildirimleri alması kolay ve hızlı şekilde olmuştur. Bu geribildirimlere göre, Bozcaada Caz Festivali ilk seneden itibaren adaya önemli bir ekonomik katkı sağlamaktadır. Adada

bulunan Turizm İşletmecileri Derneği'ne üye olan restoran sahiplerinin ve otelcilerin geribildirimlerine göre festival döneminde restoranlarda müşteri döndürme oranı (gün içinde bir masanın ortalama kaç farklı müşteriyle dolup boşaldığı) artmakta, oteller ise neredeyse yüzde yüz doluluğa ulaşmakta, buna bağlı olarak da festival zamanı cirolar ortalama 1,5-2 katına çıkmaktadır.

Bozcaada geçmiş yıllarda daha çok tarıma bağlı bir ekonomiye sahipken son yıllarda turizmin ekonomi içindeki ağırlığı giderek artmıştır. Eski bağ evleri bile süreç içerisinde otele dönüştürülmüştür. Adada yaşayanların geçim kaynağı olarak turizmi odağa almış olmalarından dolayı, Bozcaada Caz Festivali ilk yılından itibaren ada halkı tarafından kucaklanmıştır. Çünkü festivalin hedef kitlesi, farklı ülkelerden gelen konuklarıyla, İstanbul'un kültür sanat izleyicisiyle, yüksek gelir grubunda yer alan ve festival için Bozcaada'ya geldiklerinde farklı harcamalar da yapmaya eğilimli olan bir kitledir.

Festival 2023 yılına kadar Ağustos ayında gerçekleştirilirken ilk kez 2023 yılında biraz daha sezon dışı bir dönem olan Eylül ayına kaydırılmıştır. Bu durum hem festival ekibi açısından hem de Bozcaada esnafı ve halkı açısından olumlu bir durumdur. Böylelikle, normal şartlarda otellerin yaz aylarındaki kadar dolu olmadığı, restoranlardaki ve alış-veriş yerlerindeki talebin düşmeye başladığı bir dönemde, festival sayesinde ekonomik canlılık bir süre daha devam etmektedir.

Festivalin adaya yaptığı turizm katkısını anlamak için Gizem Gezenoğlu'nun görüşme sırasında bahsettiği bazı verileri incelemek gerekirse; Bozcaada resmi olarak 5.000, gayri resmi olarak 10.000 civarı kişiyi konaklamalı şekilde ağırlama kapasitesine sahip bir bölge. Gününbirlikçilerle birlikte adadan gelip geçen kişi sayısının toplam 15.000 civarı olduğu tahmin ediliyor. Bozcaada Caz Festivali, günlük 2.000, 3 günde toplam 3.000-6.000 arası kişinin katılım sağladığı bir etkinlik. Adanın toplam yaz nüfusunun içerisinde bu kadar büyük bir orana sahip olması, ada ekonomisine ne kadar önemli bir katkı sağladığının açık bir göstergesi.

Dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Bozcaada'da da özelde festivalin genel olarak çok talep gören turistik bir bölge olmanın etkisiyle yöre halkından olumsuz dönüşler de bulunmakta. Otel ve restoranlarda fiyatların çokça artması, adanın turistik ziyaretler dolayısıyla haddinden fazla kalabalıklaşması, özellikle esnaf olarak bu durumdan fayda sağlamayan halk kesimlerinin çoğu zaman olumsuz karşıladığı bir durum. Ancak bu durumu doğrudan Bozcaada Caz Festivali ile ilişkilendirmek çok doğru değil çünkü zaten festival gerçekleşmeye başlamadan önce de Bozcaada'nın cazip bir turizm destinasyonu haline gelmeye başlaması adanın genel olarak pahalılaşması sonucunu doğurmaya başlamıştı. Halkın belli bir bölümünde oluşan bu olumsuz algıyı kırmak için Bozcaada Caz Festivali ekibi kapsayıcılık ilkesini uygulamaya çalışmaktadır. Festival çalışmalarına adada yaşayan kişileri dahil ederek festivalin ada halkı tarafından sahiplenilmesi sağlanmaktadır. Zamanla Bozcaada Caz Festivali, Bozcaada'nın kültürü haline gelmektedir. Olumsuz algının yumuşamasında önemli bir nokta da festival için adaya gelen kitlenin, eğitilmiş, çevresine saygılı, kültür sanatı seven, yüksek profil diyebileceğimiz bir kitle olmasıdır. Bizzat Belediye Başkanı'nın festivalin ilk edisyonundan sonra

bildirdiği görüş, Bozcaada'ya son 10-15 yıldır çekmeye çalıştıkları kitlenin festival sayesinde gelmeye başladığı ve bunun da yerel yöneticiler açısından çok sevindirici olduğu yönündedir.

EK NOT

2019 yılında festivalden sonra festival ekibi tarafından 2017-2019 yılları arasında festivale katılan kişilere bir anket uygulanmış, ankete 69 kişi katılmıştır. Bunların %75'i kadın %25'i erkektir. Katılımcıların %60'ı İstanbul'dan, %13'ü İzmir'den festival için Bozcaada'ya gelmişlerdir. %40 Bozcaada'ya 2 kişi olarak gelmişken %25 6 ve daha kalabalık gruplar halinde geldiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %51'i festival için adada 3 gün, %29 ise 5 günden fazla konaklamıştır. Ankete yanıt verenlerin %33'ü Bozcaada'ya ilk kez festival vasıtasıyla gitmişlerdir ve bunların da %95'i Bozcaada'ya tatil amaçlı olarak yeniden gideceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %62'si adaya kendi aracıyla ulaşım sağlamış, %28 ise otobüsle seyahat etmiştir. Ankette festivalin Bozcaada ekonomisine yaptığı katkıyı ölçmek üzere festival süresince yapılan harcamalar da sorgulanmıştır. Katılımcıların %25'i toplamda (festival bileti hariç) 1.000-1.500 TL arası, %16'sı 500-1.000 TL arası, %15'i 3.000-4.000 TL arası, %15'i 2.000-3.000 TL arası, %13'ü 1.500-2.000 TL arası, %7'si 5.000-7.000 TL arası harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Festival ekibi tarafından uygulanan bu anket çalışması, Bozcaada Festivali'nin yerel ekonomiye dönemsel olarak da olsa sağladığı olumlu ekonomik katkının boyutları hakkında fikir vermektedir.

FRINGE İSTANBUL FESTİVALİ

Uluslararası bir festival markası olan Fringe'in İstanbul ayağı ilk kez 2019 yılında kurulmuştur. Fringe İstanbul, Eylül'ün üçüncü haftasında 1 hafta süreyle İstanbul'un çeşitli mekanlarında tiyatro, dans ve performans sanatı etkinliklerine ev sahipliği yapmaktadır. Araştırmamız kapsamında Fringe İstanbul'un Kültür Politikaları Direktörü Zeynep Uğur'la görüşülerek festivalin İstanbul'un sosyal yaşamına ve ekonomisine ne gibi katkılar sağladığına dair görüşlerine başvurulmuştur.

Fringe İstanbul, yukarıda da belirtildiği üzere aslında uluslararası Fringe festivalleri ağının İstanbul ayağını oluşturmaktadır. Fringe festivallerinin ilki olan Edinburgh Fringe, yaşandığı şehir Edinburgh'u bir festival şehrine çeviren, kentin ekonomisine büyük katkı sağlayan bir etkinliktir. Bugün dünya genelinde farklı şehirlerde 250 civarı Fringe festivali yapılmaktadır. Bunlar, kendi içlerinde çok farklı yapıda ve farklı ölçeklerde olsalar da, bulundukları şehirlere hem sosyal hem de ekonomik anlamda hareket getiren festivallerdir.

İstanbul'daki ve dünyanın diğer şehirlerindeki Fringe festivallerinin ortak paydası, kariyerinin başındaki, genç, deneysel ve alternatif üretimler yapan sanatçıların işlerini festivalin yapıldığı kentte buluşturmaktır. Fringe İstanbul için bu amaç doğrultusunda hem Türkiye'den hem dünyanın farklı ülkelerinden sanatçılar festival döneminde İstanbul'a gelmektedir. İstanbul Fringe'de her yıl yurt dışından ortalama 15, yurt içinden ortalama 5 ekip ağırlanmaktadır.

Zeynep Uğur'un festivalde üstlendiği kültür politikası direktörlüğü rolü aslında diğer kentlerdeki Fringe festivallerinde bulunmamaktadır. İstanbul Fringe'e özel olarak tanımlanan bu rol, festivalin kentle ilişkisini çözmek, festival kapsamında sosyal etki odaklı projeler geliştirmek gibi amaçlarla kurgulanmıştır. Bu anlamda festivalin en başından beri ortaya konmaya çalışılan vizyon, Fringe İstanbul'un her sene aynı mekânlarda değil, her seferinde kentin farklı bölgelerine yayılacak şekilde organize edilmesidir. Burada temel amaçlardan biri, şehri festival için ziyaret eden yabancıların İstanbul'u her yıl farklı şekillerde deneyimlemesini sağlamaktır. Bir başka amaç da İstanbul halkının geniş bir bölümü için festival etkinliklerini görünür ve erişilebilir kılmaktır. Bu bağlamda, Fringe İstanbul Festivali etkinlikleri bugüne kadar DasDas, Caddebostan Kültür Merkezi, Barış Manço Kültür Merkezi gibi bilinen ve büyük ölçekli kültür-sanat mekânlarının yanı sıra, daha küçük ölçekli sanat mekanlarında ve hatta aslında normalde sanatla ilgisi olmayan tuhafiye, kıraathane gibi yerlerde de gerçekleşmiştir.

Yukarıda bahsedilen sosyal etki odaklı projelerin detayını sorduğumuzda Zeynep Uğur kültürel çeşitlilik kavramına değiniyor ve şöyle açıklıyor: "Genelde kültürel çeşitlilik dediğimizde sadece farklı arka planlardan gelen insanların bir mekanda bulunması sanki kültürel çeşitliliği sağlıyormuş gibi düşünebiliyor ama aslında amaç bu çeşitliliğin ortaya çıkardığı o topluluk, teker teker o insanların toplamından daha büyük bir atmosfer oluşturmak. Ve o atmosferin, orayı oluşturan insanları da dönüştürebiliyor olması, dönüştürücü bir deneyim ortaya çıkarmak..."

Sosyal etki odağına dair bir diğer nokta ise, Türkiye'de performans sanatları alanında kariyer yapmak isteyen sanat öğrencilerinin, genç sanatçı adaylarının uluslararası alanda kendi seviyelerindeki insanların neler yaptığını görmelerini, birbirlerinin deneyimlerinden öğrenmelerini sağlamak; Türkiye'de büyük prodüksiyonlar için bir alan sağlayan İKSV Tiyatro Festivali gibi etkinliklerin yanı sıra alternatif ve daha küçük çaplı ancak gelecek vaadeden gösterilere de bir fırsat sunmak. Sanatçıların birbirlerinden öğrenme olasılıklarını artırmak için festival boyunca çeşitli buluşmalar, atölyeler gibi etkileşim alanları da yaratılmakta.

Festivalin İstanbul'un farklı mekânlarında gerçekleşmesi, farklı sosyo-ekonomik seviyelerden kitlelere ulaşılmasını da sağlamaktadır. Bu noktada talebi doğru yönetebilmek adına her mekânın mevcut kitlesine yönelik içeriklerin o mekânla eşleştirilmesine çalışılmaktadır. Böylelikle etkinliklerde seyirci dolulukları %100'e yakın olmaktadır.

Fringe İstanbul kapsamında sosyal etkiye dair yapılan işlerden bir tanesi de İstanbul'un çeşitli kamusal alanlarında, sokaklarda performanslar sergilemek ve bu vesileyle oradan gelip geçen halkı da işin içine çekmiş olmaktır. Bu zamana kadarki örneklerde, normalde gösteri sanatları ile hiç ilgisi olmayan, hayatında hiç böyle bir etkinliğe gitmemiş olan insanların da sanat izleyicileri arasına dahil oldukları, izleyicilerin birbirleriyle etkileşime girerek bağlar kurdukları ve çok pozitif geribildirimler verdikleri deneyimler yaşanmıştır. Bu tip uygulamalar, sanatın sadece belli bir sosyo-ekonomik seviyedeki

insanlar için olduğu algısını yıkmak konusunda önemli adımlardır.

Proje kapsamında görüştüğümüz Zeynep Uğur, Fringe İstanbul'un gerçekleştiği 1 haftalık süre boyunca etkinliklerin gerçekleştiği mekânların çevresinde yer alan restoran, kafe gibi işletmelerin ekonomisine katkı sağlandığını gözlemleri neticesinde söyleyebileceğini belirtmektedir. Henüz çok genç olan Fringe İstanbul'un dışında, uzun yıllardır dünyada gerçekleşmekte olan Fringe festivallerinin önemli bir festival ekonomisi yarattığının, gelecekte İstanbul için de aynı şeyin söz konusu olabileceğinin altını çizmektedir. Örneğin Edinburgh'da düzenlenen en eski Fringe festivalinde yiyecek içecek satışı için kurulan kamyonlar (food truck), alış-veriş standları gibi festivale özel oluşturulan alanlar özellikle gençler için istihdam yaratmakta, tedarikçi firmalara olan talebi artırmakta ve kent ekonomisine canlılık getirmektedir. Bu şekilde festivale özel veya festivalle özdeşleşen yeme-içme mekânlarının oluşturulması, festivale izleyici olarak katılan kişilerin etkinlik sonrasında aynı mekanda toplanarak sosyalleşmesine, sanatçılarla tanışıp sohbet edebilmesine ve dolaylı ekonomik etki oluşmasına yol açmaktadır. Bu durumun ilerleyen zamanlarda İstanbul'da da yaratılmasının olumlu olacağı düşünülmektedir. Çünkü diğer türlü, katılımcılar herhangi bir sosyal etkileşime girmeden dağılmakta, çoğu herhangi bir harcama da yapmadan evlerine gitmektedir.

Fringe İstanbul ekibinin amaçlarından bir tanesi, festival zamanı İstanbul'a yurt dışından izleyici gelmesini sağlamaktır. "Fringe zamanı İstanbul'a gidilir" algısının zaman içinde yerleşmesiyle, festivalin turizme katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu durum yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Sadece festival sebebiyle İstanbul'a gelen yabancı turist sayısı giderek artmaktadır.

Büyük kültür sanat mekanlarının ve tanınmış festivallerin bulunduğu kentlerde, katılımcılar ve yerli halk açısından yaşanan en önemli olumsuzluk soylulaşma meselesidir. Festival zamanı otel ve yeme-içme mekânlarında yaşanan fiyat artışları, sanatın erişilebilirliğine zarar verebilmektedir. Ancak İstanbul gibi çok büyük, otel, kafe, restoran gibi işletmelerin sayıca çok fazla olduğu ve zaten sanatsal etkinlik olsun olmasın her zaman kalabalık olan kentlerde Fringe gibi bir festivalin fiyatları belirgin düzeyde artırıcı bir etki yapacağı düşünülmemektedir. Buna ek olarak, festival etkinliklerinin özellikle gençler ve öğrenciler için erişilebilir kılınması adına hem genel bilet fiyatları piyasa ortalamasının altında tutulmaya çalışılmakta, çeşitli kampanyalar oluşturulmakta, hem de yüksek oranlarda öğrenci indirimleri uygulanmaktadır.

GALATA PERFORM

Proje kapsamındaki vaka analizlerinin üçüncüsü, Türkiye'de alternatif tiyatro sahnesinin önde gelen temsilcilerinden olan Galata Perform özelinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Galata Perform kurucusu Yeşim Özsoy ile görüşülmüştür.

Galata Perform 2003 yılında Galata Kuledibi'nde yer alan tarihi bir apartmanın birinci katında bağımsız

bir tiyatro mekânı olarak kurulmuştur. Yeşim Özsoy'un, öncesinde "Ve Diğer Şeyler Topluluğu" olarak kurduğu tiyatro topluluğu 2003 yılında bir prova mekanı olarak burayı tutmuştur. Yeşim Özsoy'un eğitimi sırasında New York ve Chicago'da deneyimlediği, kabare kafeler ve benzeri küçük performans mekanları, Galata'daki bu apartman dairesini benzer bir sanat mekânına dönüştürme fikrini doğurmuştur. İlk kurulduğu günden itibaren bu mekânda farklı sanat disiplinlerinden sanatçılara ve projelerine alan açmak, Yeşim Özsoy'un önceliklerinden biri olmuştur. Bir başka amaç ise tiyatronun bulunduğu bölgeyle iletişim kurmasını sağlamak olmuştur. Bu bağlamda hem tiyatronun bölgedeki görünürlüğünü sağlamak hem de komşularla ilişkileri geliştirmek üzere 2004-2012 yılları arasında "Görünürlük Projesi"ni gerçekleştirmişlerdir. Bu proje, tiyatronun sosyal etkileri bakımından kayda değer çıktılara yol açan etkili bir çalışma olmuştur. Proje kapsamında her sene Galata Bölgesi'ne dair bir harita yaratılmıştır. İlk sene bölgedeki galeriler, sanat atölyeleri, sanatçı stüdyoları, tiyatrolar gibi sanat mekânları tespit edilip haritaya işaretlenmiştir. Bir günlük bir etkinlikle bu mekânların daha fazla ziyaret edilmesi teşvik edilmiştir. İlk yıl bu daha çok haritaya dahil olan sanat mekânı sahiplerinin birbirlerini ziyaret etmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Projenin ikinci edisyonunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden fon alınarak proje biraz daha geliştirilmiştir. Bu kez, 2005 yılında, esnaf-sanatçı-halk elele teması üzerinden ilerlenilmiştir. İlk edisyonda sadece sanat mekanları üzerinden oluşturulmuş olan harita genişletilerek börekçi, varak ustası gibi farklı dükkânlar da etkinliğin durakları olarak haritaya eklenmiştir. Örneğin börekçide bir fotoğraf sergisine yer verilmiştir. Sanatın, aslında ilgisiz gibi görünen farklı mekânlar aracılığıyla daha görünür olması sağlanmıştır.

Görünürlük Projesi'nin amaçlarından biri de Galata bölgesinin çok kültürlülüğünü ortaya çıkarmak olmuştur. Örneğin projenin gerçekleştiği yıllardan birinde Galata'da bulunan, Musevi yaşlılarının barınma evinde yaşlılarla bir dans projesi yapılmıştır. Sokaklar da sanat mekânı olarak kullanılmış, böylelikle bölge halkıyla daha sıkı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

2008 yılı itibarıyla Görünürlük Projesi her yıl bir tema etrafında şekillendirilmeye başlamıştır. Görünürlük projesi, içinde farklı kültürlerin, farklı sanat disiplinlerinin ve zanaatlerin olduğu çok zengin bir proje olmuştur.

Galata Perform'un sahnelediği bazı oyunlar da doğrudan sokakla ilişki kuran oyunlar olmuştur. Örneğin İz oyunu sokakta başlayıp sahnede devam eden sıradışı bir oyundur. Balkondan sahnelenen veya Galata Meydanı'na sahne kurularak sergilenen oyunlar da Galata Perform'un repertuarında sıkça yer almıştır.

Hem Görünürlük Projesi hem de sokağı içine alan performanslar, o yıllarda Galata Perform'un bölgede sahiplenilmesine ve bölge halkının da sanatı deneyimleme alanlarının artmasına yol açmıştır. Galata Perform'un bölge üzerinde yalnızca sosyal anlamda değil ekonomik anlamda da pozitif etkileri

olmuştur. Örneğin Görünürlük Projesi'ne dahil olan börekçi, ilerleyen zamanlarda bölgede ikinci şubesini açmıştır. Yine projeye dahil olan Karadenizli bakkal, sandviçleriyle çok popüler olduğu için daha sonra yan tarafına kafe de açmıştır.

Esnaf üzerindeki bu olumlu ekonomik etkinin bölge halkı ve bölgede yaşayan sanatçılar açısından, fiyatların artması ve artık o bölgede barınamaz hale gelmek gibi “soylulaştırma” etkisinin de olduğu belirtilmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu proje kapsamında uygulanan izleyici anket çalışması, esnafla gerçekleştirilen saha araştırması ve vaka analizlerinin bulguları, gösteri sanatları faaliyetlerinin bulundukları bölgeye çok önemli ekonomik ve sosyal katkıları olduğunu göstermektedir. Sosyal açıdan gösteri sanatları kentlerde sosyal içermeciliğin, kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası diyalogun geliştiği, başta gençler olmak üzere tüm toplum için yaşam kalitesinin arttığı bir ortam yaratmaktadır. Ekonomik açıdan ise, bu araştırma kapsamında incelenen yayılma etkisinin gösteri sanatları alanı için oldukça yüksek olduğu, dolayısıyla gösteri sanatları faaliyetlerine yönelik talep artışının çevresindeki diğer sektörlerde de talep artışını tetiklediği görülmektedir. Yayılma etkisine ek olarak gösteri sanatlarının yüksek katma değer potansiyeli dolayısıyla dikkate alınması gereken doğrudan ekonomik etki, tedarik zinciri üzerinden gösteri sanatları ile ilişkili olan diğer sektörleri etkileyen çarpan etkisi ve tüm bu sektörlerdeki istihdam ve gelir artışları dolayısıyla tetiklenen diğer harcamalar da hesaba katıldığında gösteri sanatlarının bölge, kent ve ülke ekonomisine oldukça önemli katkıları bulunmaktadır.

Araştırmanın bulguları dikkate alındığında gösteri sanatları alanındaki üretimlerin kamu fonları ve özel sektör sponsorluklarıyla çok daha fazla desteklenmesi gerektiği açıktır. Bu alana aktarılacak finansal desteklerin ülke ekonomisine geri dönüşü, sağlanan desteklerin çok üzerinde olacaktır.

Gösteri sanatları alanına yönelik desteklerin kapsamı oluşturulurken gözden kaçırılmaması gereken noktalardan biri şudur; sanatsal ürün ve hizmetlerin sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda içkin değerleri, sembollerin taşıyıcısı olmaları, kimliklerin oluşmasına ve toplumsal gelişime sağladıkları katkı bakımından da ele alınması gerekmektedir. Kültür ekonomisi, ekonomik değeri artırmanın yanı sıra kültürel ifade çeşitliliğini koruma sorumluluğunu da üstlenmelidir. Gösteri sanatları alanına yönelik destek mekanizmaları bu bağlamda sosyal/kültürel etki ile ekonomik etki arasındaki dengeyi gözeterek şekilde oluşturulmalıdır. Yani, kısa vadede ticari getirisinin daha yüksek olacağı öngörülen ürün ve hizmetler önceliklendirilmemeli, sanatsal ürünlerin tamamına, tüm çeşitliliğiyle eşit fırsatlar tanınmalıdır. Ayrıca, sanatsal ürün ve hizmetlerin yukarıda bahsedilen sebeplerle diğer ürün ve hizmetlerden farklı niteliklere sahip oluşu, bu ürün ve hizmetleri üreten kişi ve kurumların da tacir

statüsünden çıkarılarak özellikle vergi yükümlülükleri bakımından imtiyazlı muamele görmeleri gereğini beraberinde getirmektedir.

Gösteri sanatları alanına yönelik desteklerle ilgili altı çizilmesi gereken noktalardan biri de yalnızca üretim tarafına yönelik desteklerin bu alanda sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma yaratılması için yeterli olmayacağıdır. Gösteri sanatları alanında yapılan üretimlerin, toplum geneline yayılan bir taleple karşılanmasının sağlanması da kültür politikasının önemli gündemlerinden biri olmalıdır. Günümüzde Türkiye’de kültür sanatın izleyicisi olan kitle nüfusun tamamıyla karşılaştırıldığında oldukça dar bir kesimdir. Bu kitle genişletilmediği müddetçe gösteri sanatları alanının yarattığı ekonominin de ülke ekonomisi içinde kapladığı pay büyüymeyecektir. Dolayısıyla bu raporda ortaya konan ekonomik potansiyel yeterli düzeyde açığa çıkamayacaktır. Bu bağlamda, gösteri sanatları alanında üretimin desteklenmesinin yanı sıra mutlaka talebi geniş halk kitlelerine yayacak stratejiler geliştirilmelidir. Bunun birincil ve en önemli adımı kültür politikası ile eğitim politikasının birlikte düşünülmesi ve ilköğretimden başlayarak eğitim müfredatının kültür sanat okur-yazarlığını ve sanatın tüm dallarına ve bu dallar içindeki tüm alt türlere olan aşinalığı geliştirecek şekilde yeniden kurgulanmasıdır.

Son olarak, Türkiye’nin gösteri sanatları potansiyelini tam anlamıyla değerlendirmesi için, ulusal düzeyde destekleme çabalarının yanı sıra gösteri sanatları üretimlerimizin uluslararası alanda tanıtılması da büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Ticaret Bakanlığı’nın döviz kazandırıcı hizmet ihracatına yönelik sunduğu desteklerinin kapsamını gösteri sanatlarını da içine alacak şekilde genişletmesi, ülkemizin kültürel zenginliğini uluslararası platformlarda daha etkin bir şekilde sergilememize olanak tanıyacaktır.

Bu kapsamlı araştırmanın sonuçları, gösteri sanatlarının ekonomik ve sosyal açıdan sağladığı önemli katkıları vurgulamaktadır. Kültür politikası, eğitim politikası ve ticaret destekleriyle entegre bir yaklaşım benimsenmesi, gösteri sanatlarının sadece ekonomik etkilerinin değil, aynı zamanda kültürel zenginlik ve toplumsal gelişime olan katkılarının da maksimize edilmesini sağlayacaktır.

